

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Juridiska Institutionen
Programmet för juris kandidatexamen
Tillämpade studier 30 hp
Ht 2008

Bosättningsbegreppets betydelse beträffande sociala trygghetsförmåner

Författare: Jessica Ambruson
Handledare: Thomas Erhag

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 SYFTE SAMT FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.2 AVGRÄNSNINGAR.....	6
1.3 METOD OCH DISPOSITION	6
2 BAKGRUND FOLKBOKFÖRINGEN	6
2.1 HISTORIK FOLKBOKFÖRINGEN SAMT BOSÄTTNINGSBEGREPPETS UTVECKLING	7
2.2 FOLKBOKFÖRINGENS FUNKTION.....	8
3 BOSÄTTNING ENLIGT FOLKBOKFÖRINGSLAGEN	9
3.1 DYGN SVILANS BETYDELSE	9
3.1 VEM SOM SKALL FOLKBOKFÖRAS.....	11
3.1.1 <i>Folkbokföring av nyfödda barn</i>	11
3.1.2 <i>Inflyttning från utlandet</i>	12
3.1.3 <i>Hemvistbedömningen vid dygnsvila både inom och utom landet</i>	13
3.2 FASTSTÄLLANDET AV RÄTT FOLKBOKFÖRINGSORT	14
3.2.1 <i>Nyfödda barns folkbokföringsort</i>	15
3.2.2 <i>Bosättning vid regelmässig dygnsvila på en eller flera fastigheter</i>	16
3.2.3 <i>Tillfälliga vistelser som ej medför ändrad bosättning</i>	18
3.2.4 <i>Personer som ej regelmässigt tillbringar dygnsvilan på en fastighet</i>	19
3.2.5 <i>Folkbokföring på annan ort</i>	19
3.3 AVREGISTRERING	20
3.3.1 <i>Utflyttning från Sverige</i>	20
3.3.2 <i>Avregistrering på grund av utländskt hemvist</i>	21
3.3.3 <i>Flyttning mellan de nordiska länderna</i>	21
4 BAKGRUND SOCIALFÖRSÄKRINGEN	22
4.1 SOCIALFÖRSÄKRINGENS UTVECKLING	22
5 BOSÄTTNINGSBEGREPPET I SOCIALFÖRSÄKRINGSLAGEN	25
5.1 FASTSTÄLLANDET AV EGENTLIG HEMVIST	25
5.2 BOSÄTTNINGSBEDÖMNINGEN VID INFLYTTNING	26
5.2.1 <i>Särskilda bestämmelser för vissa personkategorier som kommer hit</i>	28
5.3 UTFLYTTNING FRÅN SVERIGE	29
5.3.1 <i>Personer som anses bosatta i Sverige trots lång utlandsvistelse</i>	30
5.4 UNDANTAG FRÅN TILLÄMPNING AV SOF'L:S REGLER.....	32
6 SAMORDNING AV DE SOCIALA TRYGGHETSSYSTEMEN INOM EU	32
6.1 HUVUDDRAGEN I FÖRORDNING 1408/71	33
6.1.1 <i>Tillämplig lagstiftning enligt lagvalsreglerna</i>	34
7 BOSÄTTNINGSBEGREPPET ENLIGT FÖRORDNING 1408/71	35
7.1 BOSÄTTNINGENS BETYDELSE ENLIGT 1408/71	36
7.2 EG-DOMSTOLENS PRAXIS ANGÅENDE BOSÄTTNINGSBEGREPPET	38
7.2.1 <i>Tolkning av begreppet i samband med arbetslöshetsförmåner</i>	39
7.2.2 <i>Tolkning av bosättningsbegreppet utanför 1408/71 område</i>	42
7.3 BOSÄTTNING ENLIGT DEN FÖRESLAGNA TILLÄMPNINGSFÖRORDNINGEN TILL FÖRORDNING 883/2004	45
8 JÄMFÖRELSE AV BOSÄTTNINGSBEGREPPET	49
8.1 KRITERIERNA FÖR FASTSTÄLLANDE AV BOSÄTTNING.....	50
8.2 KONSEKVENSER.....	54
9 KÄLLFÖRTECKNING	56

Förkortningar

AFL	Lagen (1962:381) om allmän försäkring
EU	Europeiska unionen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FBF	Folkbokföringsförordningen (1967:198)
FBL	Folkbokföringslag (1991:481)
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
Prop.	Proposition
RegR	Regeringsrätten
RFFS	Riksförsäkringsverkets författningssamling
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SKV	Skatteverket
SofL	Socialförsäkringslag (1999:799)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Dagens globaliserade samhälle, med dess ökade möjligheter till rörlighet för personer, har medfört nya levnadssituationer. I dag hör det till exempel inte till ovanligheterna att en person bor i ett land men arbetar i ett annat. Vidare kan tänkas den situationen att en person arbetar i flera länder och även har bostäder i dessa stater. För dessa personer uppstår särskilda frågor, som vilket socialförsäkringssystem vederbörande tillhör samt var socialavgifter skall erläggas. Eftersom de sociala trygghetssystemen är nationellt utformade förekommer varierande anslutningsvillkor i olika länder, vilket kan medföra konsekvenser för individer som befinner sig i de ovannämnda situationerna. Rätten till vissa förmåner är kopplade till arbete och inbetalningar av sociala avgifter, medan bosättning även kan fungera som tillhörighetsgrund.¹ I Sverige är socialförsäkringen uppdelad i två grenar, nämligen förmåner som grundar sig på bosättning samt förmåner som är arbetsbaserade och grundar sig på arbete i Sverige.

I svensk rätt utgör således bosättning ett reellt försäkringsvillkor för att en person skall omfattas av den bosättningsbaserade försäkringen, vilken i sig utgör ett grundskydd. Vilka som har rätt att åtnjuta detta skydd är således de som är bosatta inom landet. Frågan uppstår således vad som konstituerar bosättning inom landet i socialförsäkringshänseende. En neutral utgångspunkt för bosättningsbedömningen i svensk rätt är huruvida personen är att betrakta som bosatt enligt folkbokföringslagen (1991:481) och därmed är folkbokförd i Sverige. FBL innehåller grundläggande bestämmelser angående bosättning i nationell rätt och har således även en indirekt effekt på bosättningsbedömningen i socialförsäkringslagen (1999:799).

Inom EU har en samordning av de sociala trygghetssystemen genomförts främst genom rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen² och tillämpningsförordning nr 574/72 (EEG). Syftet med förordningarna är att underlätta för personer som utnyttjar sin rätt till fri rörlighet mellan medlemsstaterna, genom att koordinera medlemsstaternas socialförsäkringssystem. Tanken är således att dessa arbetstagare inte skall falla mellan stolarna, utan att förordningens lagvalsregler skall peka ut vilken medlemsstats socialförsäkringslagstiftning som blir tillämplig. Medlemsstaterna kan ej upprätthålla

¹ Malmstedt, *Tillhörighet och sociala trygghetsförmåner från 1600-talets Laws of Settlement till förordning nr 1408/71*, s. 136.

² Hädanefter benämnd förordning 1408/71/

bosättning som anslutningsvillkor beträffande de personer som är omfattade av förordning 1408/71, eftersom det skulle strida mot den EG-rättsliga principen om likabehandling. Det är enbart en lagstiftning som kan bli tillämplig och huvudregeln är att det är arbetslandets lagstiftning som utpekats. Lagvalsreglerna kan dock även medföra att bosättningslandets lagstiftning blir tillämplig på en person. Förutom lagvalsreglerna finns i förordning 1408/71 ytterligare koordineringsregler beträffande vissa förmåner som specifikt skall utges av bosättningsstaten.

Bosättningsbegreppet har således betydelse i både den nationella rätten samt i EG-rätten vad gäller rätten till sociala trygghetsförmåner. I FBL, SofL samt i förordning 1408/71, förekommer bosättningskriteriet som tillhörighetsgrund för rätten till sociala trygghetsförmåner men utgör även grunden för vissa skyldigheter. Bosättning enligt dessa regelverk är dock inget enhetligt begrepp, varför det är av största vikt att fastställa vad som konstituerar bosättning enligt respektive regelverk. Framförallt är motsättningarna och skillnaderna mellan det nationella bosättningsbegreppet och det EG-rättsliga begreppet av intresse. Detta eftersom dessa skillnader kan innebära svårigheter vad beträffar det EG-rättsliga begreppet i en nationell tillämpning.

1.1 Syfte samt frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att definiera samt beskriva regleringen och rättstillämpningen av bosättningsbegreppet i FBL, SofL samt i förordning 1408/71. En jämförelse av begreppen samt kriterierna för fastställandet av bosättning i de tre regelverken kommer att genomföras, för att försöka klargöra eventuella motsättningar och skillnader mellan bosättningsbegreppet i nationell rätt och EG-rätt. Vidare syftar denna uppsats till att försöka förklara de bakomliggande orsakerna till utformningen av bosättningsbegreppet i de tre olika regelverken.

Denna uppsats ämnar således besvara frågan huruvida fastställande av bosättning skiljer sig åt i de tre regelverken FBL, SofL samt förordning 1408/71. Vidare skall uppsatsen försöka ge svar på hur bosättning används som tillhörighetsgrund för rätten till sociala trygghetsförmåner i nationell rätt respektive EG-rätt. Slutligen avser jag att besvara frågan om det kan uppstå problem för svenskt vidkommande i de fall bosättningsbegreppen skiljer sig åt.

1.2 Avgränsningar

Uppsatsen kommer att behandla bosättningsbegreppet i FBL, SofL samt förordning 1408/71. Vidare kommer även bosättningsbegreppet i artikel 11 till den föreslagna tillämpningsförordningen till förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen att beröras. Fokus kommer att riktas mot den problematik som uppstår för individer främst vid inflyttning och utflyttning ur landet och mellan medlemsstaterna i EU samt vid dubbelbosättning. Vidare kommer tyngdpunkten främst att ligga på yrkesverksamma personer och EU-medborgare.

1.3 Metod och disposition

Beroende på ämnesvalet har jag valt att tillämpa en juridisk metod, det vill säga jag har utgått från lagtext, förarbeten, praxis samt doktrin. Vidare har jag förutom juridisk doktrin använt mig av skrivelser från Skatteverket samt även Försäkringskassans handledningar för att anlägga ett mer praktiskt perspektiv på uppsatsen. Skrivelser från Skatteverket samt Försäkringskassan är dock inte rättsligt bindande, men är av stor vikt av den anledningen att dessa skrivelser är utgångspunkten för dessa myndigheters handläggningsarbete.

Uppsatsen är uppdelad i fyra delar. I de första tre delarna ämnar jag behandla bosättningsbegreppet i de tre regelverken separat det vill säga FBL, SofL samt förordning 1408/71. Den avslutande delen består av en analys där definitionen av begreppet samt kriterierna för fastställandet av bosättning i de olika regelverken jämförs.

2 Bakgrund folkbokföringen

Nedan följer en beskrivning av hur registreringsförfarandet samt hur bosättningsbegreppet har utvecklats genom åren. Detta är intressant för att se huruvida bosättningsbedömningen har ändrats över tid.

2.1 Historik folkbokföringen samt bosättningsbegreppets utveckling

Befolkningen i Sverige registrerades under lång tid genom två olika förfaranden, nämligen kyrkobokföringen samt mantalsskrivningen. Kyrkobokföringen fastställdes genom en fortlöpande registrering av befolkningen som utfördes av pastorsämbetena medan mantalsskrivningen, vilken innebar en årlig registrering i mantalslängder, utfördes av de lokala skattemyndigheterna.³ Syftet med kyrkobokföringen var att kontinuerligt följa upp var människorna var bosatta, medan syftet med mantalsskrivningen var dels att utgöra en kontroll av kyrkobokföringen dels att bereda en möjlighet till rättelse av densamma.⁴

De båda förfarandena reglerades till en början av två skilda författningar, 1894 års förordning angående mantalsskrivning samt 1915 års förordning angående kyrkoböckers förande. Den skilda regleringen berodde på att mantalsskrivningen och kyrkobokföringen tjänade olika syften. Mantalsskrivningen var starkt förknippad med en individs rättigheter och skyldigheter i samhället och tjänade ett icke-kyrkligt syfte, såsom fastställandet av en skattskyldigs beskattningsort, medan kyrkobokföringen till stor del var till för församlingsvården. Beroende av att de två registreringsförfarandena delvis hade olika syften skiljde sig de materiella bosättningsreglerna åt i de båda författningarna. 1894 års förordning angående mantalsskrivning samt 1915 års förordning angående kyrkoböckers förande sammanfördes dock 1946 i folkbokföringsförordningen (FBF).⁵ I och med sammanförandet upphörde även den materiella skillnaden vad gäller bosättningsreglerna.⁶ Bosättningsreglernas innebörd var i princip desamma som reglerna i 1915 års förordning angående mantalsskrivning, vilka innebar att en person skulle mantalsskrivas där han var bosatt. Någon definition av begreppet bosättning återfanns dock ej i lagtexten. En viktig skillnad som följde med införandet av FBF var att bosättningen sammankopplades med fastighetsindelningen, i stället för den kommunala indelningen som tidigare varit fallet.⁷ En persons rättigheter och skyldigheter kom efter detta alltmer att knytas an till den löpande kyrkobokföringen. FBF ersattes senare av folkbokföringslagen 1967.⁸

³ Westerhäll, *Bosättningsbegreppet inom folkbokföringen samt sjukförsäkringen*, s. 23.

⁴ Hofverberg, *Folkbokföring och folkbokföringsprocess*, s. 9.

⁵ Strömberg, *Speciell förvaltningsrätt*, s. 193.

⁶ Prop. 1990/91:153 s. 82.

⁷ Westerhäll, s. 26.

⁸ Prop. 1990/91:153 s. 82.

Genom införandet av den nu gällande folkbokföringslagen (FBL) 1991 skedde genomgripande förändringar i befolkningsregistreringen. Skatteverket blev ny huvudman för den fortlöpande kyrkobokföringen, som nu går under benämningen folkbokföringen. Vidare avskaffades mantalsskrivningen helt, eftersom den i och med det nya huvudmannaskapet förlorat en av sina viktigaste funktioner, nämligen överprovning av kyrkobokföringen.⁹

2.2 Folkbokföringens funktion

Skatteverket ombesörjer folkbokföringen som utgör den grundläggande registreringen av befolkningen i Sverige. I Skatteverkets folkbokföringsdatabas registreras löpande uppgifter angående befolkningens identitets-, bosättnings- och familjeförhållanden. Eftersom folkbokföringen och fastställandet av en persons bosättning i många fall är avgörande för en individs rättigheter och skyldigheter är det av stor vikt att folkbokföring sker samt att denna är korrekt.¹⁰

Folkbokföringen är således, som ovan nämnts, en förutsättning för flertalet rättigheter. Bland annat utgör folkbokföringen grund för medlemskap i kommun, men även för rösträtt samt valbarhet vid kommunala val.¹¹ Var en person är folkbokförd är även avgörande för vilken skatt han skall erlägga, detta med tanke på att skatten varierar mellan kommunerna. Rätten till vissa bidrag är även avhängig folkbokföring, till exempel bostadsbidrag samt barnbidrag.¹² Rätt till de sjukvårdsförmåner som landstinget enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ansvarar för har enbart personer som är folkbokförda i Sverige.¹³ Även rätten till ersättning från hemförsäkring vid försäkringsfall påverkas av folkbokföringen. En hemförsäkring gäller för den adress som en person är folkbokförd på. En person som bor på en adress men som är folkbokförd på en annan omfattas inte av den förstnämnda bostadens hemförsäkring.¹⁴

⁹ Prop. 1990/91:153 s. 84.

¹⁰ Prop. 1990/91:153 s. 88

¹¹ Strömberg, s. 194.

¹² SKV 717 utgåva 4, *Folkbokföring i Sverige*, s. 3.

¹³ Försäkringskassan, Vägledning 2000:2 version 1, *Försäkrad i Sverige genom bosättning eller arbete*, s. 19.

¹⁴ SKV 717 utgåva 4, s. 4.

Samhällsplaneringen i stort är även beroende av att folkbokföringen speglar verkligheten av var befolkningen är bosatt samt hur sammansättningen av denna ser ut, detta för att skapa ett så effektivt samhälle som möjligt vad gäller exempelvis infrastruktur.¹⁵

3 Bosättning enligt folkbokföringslagen

Folkbokföring innebär, som ovan nämnts, fastställandet av en persons bosättning. I FBL finns regler om när en person skall anses bosatt i landet. Här kommer att redogöras för de grundläggande regler samt principer som används för att fastställa en persons bosättning enligt FBL.

3.1 Dygnsvilans betydelse

En dominerande princip vad gäller att avgöra huruvida en person har så pass stark anknytning till landet att han skall betraktas som bosatt i Sverige är den så kallade dygnsviloprincipen. Nämda princip är även viktig vid bedömningen av en persons hemort inom landet.¹⁶ I förarbetena till den nuvarande FBL framhålls att dygnsvilan skall vara ett grundläggande kriterium för att avgöra om folkbokföring skall ske samt för att avgöra vad som utgör rätt folkbokföringsort.¹⁷ Dygnsviloprincipen innebär att en person anses bosatt där han regelmässigt tillbringar sin dygnsvila. Vad gäller kravet på regelmässighet kan sägas att en person anses regelmässigt tillbringa sin dygnsvila på en fastighet om han under sin normala livsföring tillbringar dygnsvilan där minst en gång i veckan eller i samma omfattning, det vill säga minst en sjundedel av tiden, jämför 7 § 2 st. FBL. Principen om dygnsvila aktualiseras både vid inflyttning till Sverige samt vid avgörandet av rätt folkbokföringsort i landet, jämför 3 § FBL samt 7 § FBL. Vid inflyttning anses en person regelmässigt tillbringa dygnsvilan i landet om han under sin normala livsföring tillbringar sin dygnsvila här minst en gång i veckan eller i motsvarande omfattning men med en annan förläggning i tiden. Med regelmässig dygnsvila menas alltså att det skall vara fråga om en vistelse som är tills vidare eller i vart fall sträcker sig över en längre tid och utförs på en och samma plats med

¹⁵ Skatteverkets rapport 200607, *Kartläggning av folkbokföringsfelet*, s. 6.

¹⁶ SOU 1990:50, s. 67.

¹⁷ Prop 1990/91:153, s. 87.

kontinuitet. Att anknyta bosättningen till en persons dygnsvila förefaller naturligt eftersom vilan i regel tillbringas i det man kallar för en persons hem.

I förarbetena till FBL undersöktes dock möjligheten att använda även andra anknytningspunkter för bosättningsbedömningen i folkbokföringen än dygnsvilan och den faktiska vistelsen. Ett närmande mot det vidare skatterättsliga bosättningsbegreppet diskuterades, framförallt vad gällde väsentlig anknytning till Sverige genom näringsverksamhet, ekonomiskt engagemang, medborgarskap samt innehav av bostad, jämför dåvarande 53 § Kommunsattelagen (1928:370) numera 3 kap 3 § p. 2 samt 3 kap 7 § Inkomstskattelagen (1999:1229).¹⁸ Med bakgrund av folkbokföringens funktion såsom en självständig och tillräcklig grund för diverse rättigheter och skyldigheter, drogs slutsatsen att vissa krav måste ställas på anknytningsmomenten. Ett grundläggande krav var att det skulle finnas rimliga möjligheter att kontrollera uppgifterna i folkbokföringen samt att dessa skulle kunna hållas aktuella. Det konstaterades vidare att det var en förutsättning att personen befann sig i landet i samband med den första folkbokföringen för att detta krav skulle kunna upprätthållas. Dessutom ansågs det vara en förutsättning att personen vistades regelbundet i landet för att uppdateringen av uppgifterna skulle bli korrekt.¹⁹ Lagstiftaren ansåg att utgångspunkten skulle vara att folkbokföringsmyndigheternas bosättningsbedömning utan ytterligare prövning skulle kunna användas på så många samhällsområden som möjligt.²⁰

En användning av de alternativa anknytningsmomenten vid bosättningsbedömningen istället för dygnsvilan förkastades. Detta med tanke på att platsen för en persons regelmässiga vila i regel är vad som kan betraktas som en persons hem och därför bör vara avgörande i bosättningsbedömningen. Vidare ansåg man att ett bosättningsbegrepp som inte grundade sig på dygnsvilan skulle uppfattas som besynnerligt och onaturligt av gemene man. Det påpekades också att konsekvenserna av ett nytt bosättningsbegrepp infördes skulle bli omfattande och medföra en ändrad bedömning av många människors bosättning, vilket skulle påverka individernas rättigheter och skyldigheter. Det framhölls också att det skulle uppstå komplikationer i det nordiska samarbetet på folkbokföringsområdet om de svenska bosättningsreglerna skiljde sig alltför mycket från de övriga nordiska länderna.²¹

¹⁸ SOU 1990:50, s. 68-69.

¹⁹ SOU 1990:50, s. 70.

²⁰ Prop. 1990/91:153, s. 90.

²¹ SOU 1990:50, s. 70, se vidare avsnitt 3.3.3 angående det nordiska folkbokföringssamarbetet.

Det övervägdes dock, om den faktiska vistelsen skulle kunna bedömas efter en annan princip än dygnsviloprincipen. Vistelsen skulle kunna bedömas efter var en person tillbringar den längsta tiden i stället för var han tillbringar sin dygnsvila. Resultatet skulle emellertid inte i de allra flesta fall bli annorlunda än vid en tillämpning av dygnsviloprincipen.²² Att basera bosättningsbedömningen på tidsfaktorn skulle dessutom kunna leda till märkliga resultat.²³

3.1 Vem som skall folkbokföras

FBL innehåller bestämmelser om *när* en person skall anses som bosatt i Sverige samt *var* en person skall anses som bosatt. En person som uppfyller kravet på anknytning till Sverige skall folkbokföras och rätt folkbokföringsort blir den ort där personen anses som bosatt. Frågan om folkbokföring skall ske aktualiseras främst vid födsel, inflyttning från utlandet, medan spørgsmålet om vad som kan anses som rätt folkbokföringsort även aktualiseras vid flytt inom landet och vid dubbelbosättning i landet.²⁴ I detta avsnitt kommer folkbokföring i samband med födsel, inflyttning från utlandet samt dubbel bosättning i flera länder att behandlas.

3.1.1 Folkbokföring av nyfödda barn

Huruvida ett barn skall folkbokföras i Sverige är beroende på de förhållanden som råder vid barnets födsel. Ett nyfött barn som fötts här i landet skall folkbokföras enligt 2 § FBL, i de fall modern är folkbokförd i landet. Ett barn som föds under utlandsvistelse av en kvinna som är folkbokförd i landet skall även folkbokföras här, 2 § FBL. Är modern ej folkbokförd i landet kan barnet bli folkbokfört här ändå, i de fall fadern är folkbokförd. Fadern måste dock vara vårdnadshavare av barnet. Är varken modern eller fadern folkbokförda i Sverige, skall barnet således inte folkbokföras. Barnets folkbokföring är alltså beroende av föräldrarnas folkbokföringssituation vid födseln. I de fall ingen av vårdnadshavarna är folkbokförda i Sverige anses inte heller barnet ha en sådan tillräckligt stark anknytning att det bör folkbokföras enbart på den grunden att det blivit fött i landet.²⁵ Däremot skall samtliga barn som föds i landet registreras, jämför 1 § 2 st. FBL.²⁶

²² Prop 1990/91:153 s. 88.

²³ SOU 1990:50, s. 70 jämför exemplet angående tidsfaktorn som avgörande anknytningsfaktor.

²⁴ Strömberg, s. 194-195.

²⁵ Prop. 1997/98:9 s. 86.

²⁶ Se även prop. 1997/98:9 s. 113.

Ett barn som inte blir folkbokfört vid födseln men som vistas i Sverige kan senare bli folkbokfört i fall det fått en starkare anknytning till landet. Enligt förarbetena krävs det inte i denna situation att även barnets föräldrar blivit folkbokförda för att barnet skall kunna bli det. Detta kan förefalla märkligt med tanke på att barnets folkbokföring skall vara avhängig föräldrarnas folkbokföring. Ett exempel på en sådan situation som nämns i förarbetena där barnet anses kunna ha fått så pass stark anknytning till landet att det bör folkbokföras, är den att ett barn omhändertagits av personer som är bosatta här.²⁷ En förutsättning för folkbokföring av barnet är dock att det kan antas att barnet kommer att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila här under minst ett års tid, 3 § 2 st. FBL jämfört med 3 § 1 st. FBL. En generell prövning precis som vid inflyttning blir således aktuell.²⁸

3.1.2 Inflyttning från utlandet

Vid inflyttning från utlandet skall en person enligt 3 § FBL folkbokföras i Sverige om det kan antagas att personen regelmässigt kommer att tillbringa sin nattvila eller motsvarande dygnsvila i landet under vad som för den inflyttandes förhållande kan betraktas som normal livsföring under minst ett års tid. Kravet på regelmässighet är uppfyllt om personen under sin normala livsföring tillbringar sin dygnsvila i Sverige minst en gång i veckan under ett års tid, jämför 3 § FBL samt 7 § 2 st. FBL. Det är dock inte alla former av vistelser som betraktas som normal livsföring. Vistelser som föranleds eller förlängs på grund av exempelvis akut sjukdom eller frihetsberövande anses inte ingå i en persons normala livsföring.²⁹

En förutsättning för att en hitkommande person skall bli folkbokförd är som tidigare nämnts att vistelsen kan antas att uppgå till minst ett års tid. Frågan om folkbokföring skall ske är således avhängig en framtida prognos angående personens fortsatta vistelse i landet.³⁰ En person vars vistelse är tidsbegränsad, och redan från början är avsedd att understiga ett års tid skall således inte folkbokföras. Förlängs vistelsen skall däremot folkbokföring ske så snart det står klart att den inflyttades avsikt är att vistas här mer än ett år. Folkbokföring skall dock ske senast när vistelsen varat ett år.³¹ Ettårsregeln står i samklang med tidigare praxis på området och innebär således en kodifiering av densamma vad gäller tidsbegränsade vistelser i

²⁷ Prop. 1997/98:9 s. 86. f.

²⁸ Se nedan avsnitt 3.1.2.

²⁹ Prop 1990/91:153 s. 133. f.

³⁰ SOU 1997:72 s. 227.

³¹ Prop 1990/91:153 s. 134.

Sverige.³² Beträffande varaktigheten av vistelsen skall den alltså antas uppgå till minst ett år. Vad som skall ligga till grund för antagandet angående vistelsens längd framgår dock ej av förarbetena. I praktiken utgår dock Skatteverket i en inflyttningssituation från den inflyttandes egna uppgifter beträffande vistelsens längd. Det är således personens avsikt vid invandringstillfället som är avgörande.³³ Det som sagts hittills gäller utlandssvenskar som återvänder till Sverige, nordiska medborgare samt EU/EES-medborgare.

En EU/EES-medborgare som är arbetstagare, egen företagare, studerande (på lägst gymnasienivå) eller har tillräckliga medel för sin försörjning har uppehållsrätt i Sverige enligt bestämmelserna i 3 a kap. 3 § Utlänningslagen (1989:529). Att ha uppehållsrätt i Sverige innebär att personerna får vistas här utan uppehållstillstånd och arbetstillstånd.³⁴ Andra förutsättningar gäller dock för en person vars vistelse i landet är beroende av uppehållstillstånd, men detta ligger utanför ramen för denna uppsats. Inflyttningen skall anmälas till Skatteverket eller Försäkringskassan, enligt 26 § FBL.

Beträffande personer som flyttar hit för att tjänstgöra vid utländska beskickningar och konsulat eller i ett sådant uppdrag att de tillerkänns immunitet och privilegier, gäller enligt 5 § FBL att dessa skall folkbokföras enbart om de är svenska medborgare, eller om de var bosatta i Sverige innan tjänsten påbörjades. Vad som sagts nu gäller även personens familjemedlemmar.

3.1.3 Hemvistbedömningen vid dygnsvila både inom och utom landet

En person som efter inflyttning till Sverige tillbringar sin dygnsvila regelmässigt både inom och utom landet skall folkbokföras här om han med hänsyn till samtliga omständigheter får anses ha sitt egentliga hemvist här, 3 § 1 st. 2 men. FBL. En person anses regelmässigt tillbringa sin dygnsvila i två länder om han varje vecka övernattar minst en natt i Sverige och minst en natt i det andra landet, eller om han tillbringar minst en sjundedel av tiden i de båda länderna.³⁵ En person som är bosatt i två länder har så kallad dubbelbosättning, för att personen skall bli folkbokförd i Sverige måste det stå klart att personen ifråga har sitt

³² Prop 1990/91:153 s. 90.

³³ <http://www.skatteverket.se/folkbokforing/ovrigt/flyttain.4.18e1b10334ebe8bc80002966.html>, besökt 080924.

³⁴ SKV, 717 utgåva 4, s. 5.

³⁵ SKV, 717 utgåva 4, s. 6.

egentliga hemvist här i landet.³⁶ En person får anses ha sitt egentliga hemvist här om personen med hänsyn till samtliga omständigheter får anses ha den starkaste anknytningen till Sverige.³⁷

Vid bedömningen huruvida någon har sitt egentliga hemvist i Sverige väger personens familjeförhållande tyngst. Bor en person tillsammans med sin familj under vistelserna i Sverige anses personen normalt ha sitt hemvist i Sverige hos familjen. De personer som ingår i familjekretsen är makar, sambor samt hemmaboende barn.³⁸ Beträffande familjen som starkast anknytningsfaktor kan sägas att den faktiska vistelsen i längst tid får ge vika för intresset att betrakta en familj som en enhet.³⁹ För den enskilde uppfattas familjebostaden med största säkerhet som hemvistet till skillnad från exempelvis en övernattningsbostad som nyttjas under arbetsveckorna i ett annat land.

För den ensamstående blir anknytning på grund av arbete istället den främsta faktorn vid avgörande av hemvistet.⁴⁰ Även heltidsstudier räknas som arbete vid bedömningen av en persons arbetsförhållande.⁴¹ För personer som inte har anställning eller i de fall en familj har gemensam dubbelbosättning, får en bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet göras. Omständigheter som kan vara relevanta för att avgöra hemvistet är exempelvis vistelsens utsträckning i tid samt bostädernas beskaffenhet.⁴² Bedömningen förefaller vara relativt flexibel eftersom hänsyn tas till vilka faktorer som bör väga tyngst i det enskilda fallet.

3.2 Fastställandet av rätt folkbokföringsort

När det väl konstaterats att en person skall folkbokföras i Sverige skall rätt folkbokföringsort fastställas. För personer som bott i Sverige hela sitt liv aktualiseras frågan angående rätt folkbokföringsort vid flytt men även vid dubbelbosättning inom landet. Bedömningen av vad som utgör en persons hemort har många likheter med bedömningen som sker vid inflyttning. Vart den regelmässiga dygnsvilan tillbringas har avgörande betydelse för att fastställa på

³⁶ SOU 1997:72, s. 217.

³⁷ Prop. 1990/91:153, s. 89.

³⁸ Prop. 1990/91:153 s. 134.

³⁹ SOU 1990:50, s. 79.

⁴⁰ Prop. 1990/91:153 s. 134.

⁴¹ <http://www.skatteverket.se/folkbokforing/ovrigt/flyttain.4.18e1b10334ebe8bc80002966.html>, besökt 080924.

⁴² Prop. 1990/91:153 s. 134.

vilken fastighet en person anses bosatt. Vid dubbelbosättning på flera fastigheter sker en bedömning av det egentliga hemvistet efter i princip samma kriterier som de som används vid fastställande av det egentliga hemvistet vid dubbelbosättning i flera länder.

En person skall enligt 6 § FBL folkbokföras på den fastighet samt i den territoriella församling där han är att anse som bosatt. Med territoriell församling avses ett visst geografiskt område inom en församling som en person anses bosatt i.⁴³ Bosättningsbedömningen görs enligt kriterierna som uppställs i 7-13 §§ FBL. För de som bor i lägenhet gäller att de skall folkbokföras på själva lägenheten, detta sker genom att personer i sin flyttanmälan anger lägenhetsnummer på den lägenhet de flyttar till, jämför 6 § 2 st. samt 28 § FBL.

Nedan följer en beskrivning av fastställandet av rätt hemort vid födsel, flyttningssituationer samt vid dubbelbosättning inom landet. Tillfälliga vistelser som inte medför ändrad bosättning samt även vart personer som inte tillbringar sin dygnsvila på en viss fastighet anses bosatta kommer även att behandlas. Slutligen kommer även de situationer uppmärksammas där en person fortsätter att vara folkbokförd på den tidigare folkbokföringsorten trots att personen är bosatt på annan ort.

3.2.1 Nyfödda barns folkbokföringsort

Vad gäller nyfödda barn som skall folkbokföras gäller enligt 6 § 3 st. FBL att de skall folkbokföras i samma församling som modern är folkbokförd i. Är modern till barnet ej folkbokförd skall barnet folkbokföras i den församling där fadern är folkbokförd. Har barnet kommit till genom assisterad befruktning med samtycke av en kvinna som är moderns sambo eller registrerade partner anses den samtyckande kvinnan som barnets förälder enligt 1 kap 9 § FB. Är modern inte folkbokförd skall barnet folkbokföras i den församling där den andra föräldern är folkbokförd.

⁴³ Prop. 1990/91:153, s. 135.

3.2.2 Bosättning vid regelmässig dygnsvila på en eller flera fastigheter

En person skall enligt 7 § FBL anses vara bosatt på den fastighet där han regelmässigt tillbringar sin dygnsvila. Tillbringar en person sin dygnsvila på en fastighet under sin normala livsföring minst en gång i veckan anses kravet på regelmässighet uppfyllt, jämför 7 § 2 st. FBL. Vid flytt får en förutsägelse göras om var en person kan antas komma att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila i framtiden.

Eftersom kravet på regelmässighet ställs så pass lågt kan detta medföra att en person kan anses bosatt på flera fastigheter. Personen har då så kallad dubbel bosättning.⁴⁴ Den som har dubbelbosättning inom landet, det vill säga en person som tillbringar sin dygnsvila minst en gång i veckan i två olika bostäder skall anses vara bosatt på den fastighet där han lever tillsammans med sin familj, enligt familjeregeln som återfinns i 7 § 1 st. 2 men. FBL.⁴⁵ I familjen ingår som sagt makar, sambo samt hemmavarande barn.⁴⁶ Den nyssnämnda familjeregeln ger däremot ingen vägledning i de fall familjen har en gemensam dubbelbosättning. Det avgörande i dessa situationer blir istället att avgöra var det egentliga hemvistet med hänsyn till samtliga omständigheter kan anses beläget. Den utslagsgivande omständigheten för familjer med gemensam dubbel bosättning enligt förarbetena till FBL är i första hand arbetsförhållandena.⁴⁷ Detta ger vid handen att för ett par som har gemensam dubbelbosättning, där den ena är pensionär och den andre fortfarande är yrkesverksam kommer den senares arbetsförhållanden att tillmätas avgörande betydelse i bådars hemvistbedömning.⁴⁸ En förutsättning är självklart att den pensionerade partnern tillbringar sin dygnsvila regelmässigt i bostaden på arbetsorten.

Beträffande barn som har dubbelbosättning, på grund av att föräldrarna inte lever tillsammans så skall dessa folkbokföras enligt samma regler som gäller för vuxna. Det går inte att genom avtal om underhåll bestämma vart ett barn skall vara folkbokfört.⁴⁹ Det ligger i folkbokföringens natur att den grundas på en officialprövning, där den enskildes uppfattning om var han skall anses bosatt kan beaktas som en omständighet bland flera andra, men den

⁴⁴ Strömberg, s. 196.

⁴⁵ Prop. 1990/91:153, s. 94.

⁴⁶ Prop. 1990/91:153, s. 134.

⁴⁷ Prop. 1990/91:153, s.96 och 135.

⁴⁸ Se RÅ 1996 ref 47 I och II.

⁴⁹ SKV 717, s. 4.

kan knappast ha någon självständig eller avgörande betydelse för bosättningsbedömningen. I RÅ 1997 ref 8, prövades frågan om ett barn som hade dubbelbosättning och var folkbokfört hos sin moder, efter en anmälan av vårdnadshavarna, kunde folkbokföras på faderns adress. Någon ändring av förhållandena i övrigt var inte aktuell, då barnet vistades som tidigare varannan vecka hos modern och varannan vecka hos fadern. RegR avslag vårdnadshavarnas begäran om ändrad folkbokföring, med motiveringen att enbart ett önskemål om ändrad folkbokföring ej var skäl nog när ingen händelse föranlett en ändring av de förhållanden som var av intresse för bedömningen av hemvistet. Värt att anmärka var att anledning till den önskade ändringen var att fadern gick miste om ett visst belopp i bostadsbidrag eftersom barnet inte var folkbokfört hos honom.

För den som är ensamstående får hemvistet fastställas med hjälp av samtliga omständigheter. Omständigheter som kan vara relevanta är personens arbetsförhållanden men även bostädernas beskaffenhet.⁵⁰ Enligt förarbetena skall dock personens arbetsförhållande tillmätas avgörande betydelse.⁵¹ RegR praxis tyder på att uttalandena i förarbetena angående arbetsförhållande som tyngst vägande anknytningspunkt vid dubbelbosättning för ensamstående inte gärna frångås. I RÅ 2000 not 108, avslag RegR en överklagan av en kvinna angående folkbokföring. I förevarande fall hade Skatteverket självmant tagit upp frågan angående kvinnans folkbokföring eftersom uppgifter framkommit att hon var bosatt på två orter. Skatteverket gjorde bedömningen att kvinnan var ensamstående i FBL:s mening och eftersom hon delvis var bosatt på arbetsorten så skulle hon vara folkbokförd där och inte hos sin mor vilken hon bodde mestadels av tiden. Kvinnan anförde att hon varit synskadad från födseln och att hon var helt beroende av sin mors hjälp för att klara vardagen. RegR gjorde dock bedömningen att arbetsförhållandena skulle vara det utslagsgivande beträffande ensamstående och beaktade således ej kvinnans funktionshinder och hjälpbehov av modern som en omständighet som skulle vara avgörande för hennes hemvist. Även i RÅ 2000 not 109 tillämpade RegR arbetsorten som avgörande kriterium för en ensamstående tingsnotarie. Hänsyn togs ej till de omständigheter som åberopades, nämligen att släkt och vänner bodde på den tidigare folkbokföringsorten samt att tingsnotariens avsikt var att återvända till denna ort efter avslutad tjänstgöring. Prövningen var av vikt för tingsnotarien eftersom folkbokföringen på den tidigare bostadsorten var avgörande för att behålla en plats i en bostadskö. Dock blev de omständigheter som åberopades i RÅ 2000 not 110 avgörande i stället för arbetsorten.

⁵⁰ Prop. 1990/91:153, s. 134.

⁵¹ Prop. 1990/91:153, s. 135.

Fallet rörde en kvinna som tillbringade sin dygnsvila i en villa i Onsala men även i en övernattningslägenhet i Göteborg där hennes arbetsplats var belägen. Kvinnan anförde att bostaden hon hade på arbetsorten inte var utrustad för stadigvarande bruk samt att den andra bostaden var införskaffad för permanent boende när hon skulle gå i pension några år senare. RegR ansåg att kvinnans egentliga hemvist var i Onsala, detta med hänsyn till att övernattningslägenheten på arbetsorten ej var utrustad för stadigvarande bruk.

3.2.3 Tillfälliga vistelser som ej medför ändrad bosättning

Det finns särskilda undantag från huvudregeln om att den regelmässiga dygnsvilan är avgörande för bosättningen, dessa stadgas i 8-11 §§ FBL. Tillfälliga vistelser som på förhand är tidsbestämda leder inte alltid till ändrad bosättning. En person som saknar familj eller som tar familjen med sig och bosätter sig på en annan fastighet än på den där han vanligen bor, medför inte ändrad bosättning, om vistelsen pågår under högst sex månader, 8 § FBL. Överstiger vistelsen dock sex månader anses bosättningsförhållandena ändrade. En person som under en på förhand bestämd tid regelmässigt tillbringar sin dygnsvila på en annan fastighet än den där han vanligtvis sammanbor med sin familj föranleder inte ändrad bosättning, 9 § FBL. Regeln speglar att det i folkbokföringen anses angeläget att hålla samman en familj även om en person arbetar på annan ort. Vidare har ingen gräns uppställts hur lång vistelsen får vara och något krav på samlevnad med familjen under vistelsen finns inte heller.⁵²

En persons vistelse skall inte heller leda till ändrad bosättning enligt 10 § FBL, om den föranleds enbart av uppdrag som riksdagsledamot, uppdrag som statsråd, kommitéuppdrag och dylikt, tjänstgöring enligt lagen om totalförsvarsplikt eller vård vid institution. Vad gäller studerande under 18 år som studerar på annan ort och därmed tillbringar sin regelmässiga dygnsvila på annan fastighet än den fastighet där den har sitt egentliga hemvist tillsammans med föräldrarna anses bosatt hos föräldrarna enligt 11 § FBL. Detta gäller även om den studerande har fyllt 18 år om studierna bedrivs på grund-eller gymnasieskola.

⁵² Prop. 1990/91:153, s. 97.

3.2.4 Personer som ej regelmässigt tillbringar dygnsvilan på en fastighet

Vissa personer kan inte sägas regelmässigt tillbringa sin dygnsvila på någon speciell fastighet. Det kan till exempel röra sig om personer som på grund av sina arbetsförhållanden lever ett mycket rörligt liv såsom till exempel försäljare eller sjömän.⁵³ Bosättningsbedömningen för en sådan person görs enligt 12 § FBL. Personen anses bosatt på den fastighet till vilken han anses ha sin starkaste anknytning till med hänsyn till hans familje- och arbetsförhållanden och övriga omständigheter.

Vissa personer har en bostad där de regelmässigt tillbringar sin dygnsvila, men denna kanske ej är belägen på en viss fastighet, men kanske ändå kan hänföras till en viss församling. Det kan vara fråga om en person som tillbringar sin dygnsvila i en husvagn eller på en båt som regelmässigt står uppställd inom en viss församlings område men inte på en fastighet. Eftersom personen håller till inom församlingen skall den anses bosatt i denna, 13 § FBL.⁵⁴

3.2.5 Folkbokföring på annan ort

I vissa särskilda situationer medger FBL undantag som medför att en person kan vara folkbokförd på annan ort än den där personen skall anses bosatt. Dessa undantag är reglerade i 14-16 §§ FBL. Personer som är utsända för anställning utomlands i svenska statens tjänst skall tillsammans med medföljande familj om sådan finns folkbokföras på den fastighet eller i den församling där de senast var folkbokförda, jämför 14 § 1 st. FBL. Den som är utsänd får även ansöka att tillsammans med sin medföljande familj folkbokföras på en fastighet i en församling där han eller någon annan i familjen innehar en bostad, 14 § 2 set FBL. Vad gäller medföljande barn som på grund av sin skolgång vistas utomlands på en annan ort än den utsände gäller att barnet anses ha sin hemvist tillsammans med sin familj, jämför 14 § 3 st. samt 11 § 1 st. FBL. Vidare ges äldre som flyttar till servicehus en möjlighet enligt 15 § FBL, att vara kvarskrivna på sin fastighet i den tidigare församlingen eller att enbart vara skriven i sin tidigare församling. Det sista undantaget från huvudregeln att en person skall vara folkbokförd där den är bosatt, är kvarskrivning enligt 16 § FBL. Kvarskrivning kan medges hotade personer i samband med flyttning och innebär att personen fortsätter att vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten.

⁵³ Strömberg, s. 197.

⁵⁴ Strömberg, s. 197.

3.3 Avregistrering

Avregistrering från folkbokföringen aktualiseras vid dödsfall enligt 19 § FBL men även vid utflyttning ur landet. Även en person som saknat känt hemvist under en tidsperiod av två år anses som obefintlig och avregistreras från folkbokföringen, jämför 21 § FBL. Den som är folkbokförd i Sverige och ämnar flytta utomlands skall anmäla detta senast en vecka före utresan till Skatteverket eller Försäkringskassan, 27 § FBL. I detta avsnitt kommer att redogöras för de situationer då en person kan komma att avregistreras från folkbokföringen.

3.3.1 Utflyttning från Sverige

Vid utflyttning skall en person avregistreras från folkbokföringen ifall det kan antas att personen kommer att under sin normala livsföring regelmässigt tillbringa sin dygnsvila i utlandet under minst ett år, 20 § 1 st. FBL. Vad gäller regelmässigheten torde 7 § 2 st. FBL vara vägledande.⁵⁵ En person som tillbringar sin dygnsvila minst en gång i veckan eller i samma omfattning i tid, det vill säga en sjundedel av tiden utomlands, torde således anses som utflyttad ur Sverige. Detta under förutsättning att vistelsen är tänkt att vara tills vidare eller är tidsbegränsad till minst ett år, något krav på att bosättningen utomlands skall vara stadigvarande uppställs inte.⁵⁶ I RÅ 1982 1:51 undersöktes omfattningen av folkbokföringsmyndighetens prövning av frågan om flyttning till utlandet skett. Fallet rör dock den äldre föregångaren till dagens 20 § FBL, men torde fortfarande vara aktuellt. En man hade anmält till folkbokföringsmyndigheten att han hade för avsikt att bosätta sig hos en systerdotter i Frankrike, som anledning till flytten uppgav mannen att det var bättre klimat i Frankrike. Mannen hade dock inte fyllt i uppgifter angående sina bostadsförhållanden i Sverige och hur dessa såg ut i Frankrike efter utflyttningen. Den lokala skattemyndigheten avregistrerade inte mannen eftersom det inte framgick av anmälan att mannen stadigvarande skulle bosätta sig i Frankrike. RegR sade dock att utredningsansvaret ligger på myndigheten och att om det saknas skäl att ifrågasätta enskilds uppgift om hans avsikt att bosätta sig utomlands, skall uppgiften ligga till grund för avregistreringen. Krävs kompletterande uppgifter skall dessa infodras av myndigheten.

⁵⁵ Jämför RegR uttalande i RÅ 1996 not 141 om att föreskrifterna 7 § 2 st även har bäring vid en tillämpning av 20 §.

⁵⁶ SOU 1997:75, s. 171.

3.3.2 Avregistrering på grund av utländskt hemvist

Beträffande den som efter utflyttning kan antas regelmässigt tillbringa sin dygnsvila både i Sverige och utomlands, skall han avregistreras om han får anses ha sitt egentliga hemvist utomlands, 20 § 1 st. 2 men. FBL. Beträffande bedömningen vid dubbelbosättning bör denna ske efter samma grunder som vid dubbelt hemvist enligt 3 § FBL, det vill säga inflyttningsfallen.⁵⁷ Vid dubbelbosättning skall precis som vid inflyttningsfallen, en sammanlagd bedömning av samtliga omständigheter göras. Detta för att fastställa var personen anses ha sitt egentliga hemvist. I första hand tas hänsyn till personens familjeförhållande, är det så att personen sammanlever med sin familj under utlandsvistelsen kommer hemvistet att fastställas till det landet och avregistrering från folkbokföring kommer att ske. För den som är ensamstående blir arbetsförhållande tungt vägande i hemvistbedömningen. Vad gäller familjer som har gemensam dubbelbosättning inom och utom landet, görs dock en helhetsbedömning med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Omständigheter som framförallt skall beaktas enligt förarbetena är vistelsens omfattning i tid samt bostädernas art.⁵⁸ I RÅ 1996 not 141 bedömdes frågan vart en kvinna skulle anses ha sitt egentliga hemvist inom eller utom landet. Kvinnan i målet var gift med en man som arbetade vid ett universitet i USA under stora delar under året, kvinnan vistades även i USA vissa delar av året. RegR gjorde en samlad bedömning och kom fram till att kvinnans vistelser i USA framförallt föranleddes av hennes mans hälsotillstånd, vidare vistades kvinnan betydligt mer i Sverige än i USA. RegR kom fram till att kvinnans egentliga hemvist fick anses vara Sverige med följd att avregistrering av kvinnan ej skulle ha skett.

En vistelse i utlandet som föranleds av uppdrag som företrädare i Europaparlamentet skall dock inte leda till att personen avregistreras om denna har anknytning till Sverige genom att disponera bostad här.

3.3.3 Flyttning mellan de nordiska länderna

Här kommer kort att redogöras för de regler som gäller för flyttning mellan de nordiska länderna. Därefter följer uppsatsens andra del vilken kommer att behandla bosättningsbegreppet i SofL.

⁵⁷ Prop. 1990/91:153, s. 137.

⁵⁸ Prop. 1990/91:153, s. 134.

Vad som gäller för personer som flyttar inom Norden regleras i lagen (2005:268) om överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring. En person som flyttar från Sverige till ett annat nordiskt land blir avregistrerad från folkbokföringen när han blir folkbokförd i inflyttningslandet, art 2 p. 3. Det är inflyttningsstatens regler som är avgörande för om den inflyttande skall anses som bosatt, jämför art 3 p. 1. Avregistrering sker således först efter en underrättelse från inflyttningsstaten om att personen flyttat dit. Vistelser som är tänkta att understiga sex månader anses inte som flyttning, art 1. Skillnaden ligger i att en person som flyttar till ett annat land i Norden ej blir avregistrerad från den svenska folkbokföringen förrän en underrättelse om bosättning kommit från inflyttningsstaten. Orsaken till det nordiska samarbetet är att någon som flyttar inom Norden inte skall vara folkbokförd i två olika befolkningsdatasystem samtidigt eller helt falla utanför befolkningsdatasystemet. Syftet med överenskommelsen är att dessutom att påskynda registreringen och tilldelningen av personnummer i inflyttningsstaten.⁵⁹

4 Bakgrund socialförsäkringen

Detta avsnitt kommer att behandla vissa delar av socialförsäkringens framväxt, för att ge en bild av hur det sociala trygghetssystemet samt även kriterierna för omfattning förändrats över tid. Framställningen nedan tar sikte på utvecklingen av de trygghetssystem som idag administreras av Försäkringskassan samt Premiepensionsmyndigheten och som ingår i dagens socialförsäkring. Framställningen syftar ej till att vara uttömmande utan snarare som en kort bakgrund.

4.1 Socialförsäkringens utveckling

I mitten av 1800-talet växte den svenska socialpolitiken fram i samband med att landet industrialiserades. Samhället förändrades i och med industrialiseringen och människorna blev allt mer beroende av inkomster i pengar. Trygghetsproblem uppstod till följd av att människornas ekonomiska situation blev alltmer utsatt och det var i detta skede som socialförsäkringen började växa fram, som en lösning på de ekonomiska problem som det nya systemet medförde.⁶⁰

⁵⁹ Prop 2004/05:67, s 9

⁶⁰ Björkman, *Socialförsäkring*, s. 11.

Dagens socialförsäkringssystem är resultatet av en mängd reformer som vidtagits från 1800-talets mitt fram tills i dag. Sjukförsäkringen är den äldsta formen av socialförsäkring och ombesörjdes av de så kallade sjukkassorna. Kassorna var privata till en början, men fick år 1910 statsbidrag och blev därmed underkastade en viss översyn av staten. Statens kontroll över sjukförsäkringen ökade under åren genom diverse reformer. Försäkringen var dock frivillig fram till 1947, då den blev obligatorisk genom lagen 1947 om allmän sjukförsäkring. Sjukkassorna kom därefter att benämnas allmänna sjukkassor.⁶¹

Vad gäller den första allmänna pensionen så infördes denna år 1914 genom en obligatorisk försäkring och den omfattade i princip alla samhällsmedborgare.⁶² Administrationen av försäkringen sköttes av kommunala pensionsnämnder samt av den centrala myndigheten pensionsstyrelsen.⁶³ Försäkringen utvecklades sedan till den så kallade folkpensionen genom införandet av 1935 och 1946 års lagar om folkpensionering. Efter införandet av 1959 år lag om försäkring för allmän tilläggspension, beräknades en stor del av en persons avgifter samt pension efter den försäkrades inkomster. Tilläggspensionen banade väg för inkomstbortfallsprincipen inom socialförsäkringen, det vill säga att pensionen ej var beroende av avgiften som erlagts utan av personens inkomst av tjänst.⁶⁴

De tre nämnda socialförsäkringsdelarna, sjukförsäkringen, folkpensioneringen samt försäkringen för tilläggspension, sammanfördes 1962 i lagen (1962:381) om allmän försäkring. Administrationen tillföll de allmänna försäkringskassorna, det vill säga de tidigare allmänna sjukkassorna.⁶⁵ Den dåvarande socialförsäkringen var i huvudsak bosättningsgrundad, vilket innebar att en person var tvungen att vara bosatt i Sverige för att få del av försäkringens förmåner. Försäkrade enligt AFL var dels svenska medborgare, dels personer som var bosatta i Sverige. Bestämmelser om bosättning återfanns bland annat i 1 kap 3-5 §§ AFL samt Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1985:16) om inskrivning och avregistrering hos allmän försäkringskassa. Enligt nämnda föreskrift ansågs en person bosatt i Sverige om han hade sitt egentliga hemvist här eller om personen flyttade hit med avsikten att vistas här stadigvarande, jämför 3 § RFFS. En person som flyttade ut ur landet ansågs fortfarande bosatt i Sverige under förutsättning att vistelsen var avsedd att vara längst ett år, 1

⁶¹ Strömberg, s. 172.

⁶² Mannelqvist, *Samband i socialförsäkringen*, s. 67.

⁶³ Strömberg, s. 173.

⁶⁴ Mannelqvist, s. 73.

⁶⁵ Strömberg, s. 173.

kap. 3 § 1 st. AFL.⁶⁶ För att åtnjuta flertalet av förmånerna enligt AFL var även inskrivning hos den allmänna försäkringskassan ett krav.⁶⁷ Pensionssystemet genomgick sedan en reformering i slutet av 1990-talet och den inkomstgrundade ålderspensionen samt garantipensionen infördes.

Genom införandet av den nu gällande SofL delades den svenska socialförsäkringen i två grenar, nämligen förmåner som grundas på bosättning samt förmåner som är arbetsbaserade och grundar sig på arbete i Sverige, 1 kap 1 § 2 st. SofL. De tidigare försäkringskraven vad gällde medborgarskap samt inskrivning i Försäkringskassan slopades.⁶⁸

Avgörande försäkringskriterier är idag således bosättning respektive arbete. Den bosättningsbaserade försäkringen omfattar bidrag och kostnadsersättningar av olika slag, samt förmåner som ges på garantinivå. Den arbetsbaserade försäkringen utgörs däremot av förmåner som ersätter förlorad arbetsinkomst.⁶⁹ Genom införandet av den arbetsbaserade försäkringsgrenen utvidgades den omfattade personkretsen, eftersom inte bosättningskrav kan uppställas för tillhörighet till dessa förmåner. Värt att nämna är att för EU-medborgare och för personer som omfattas av en socialförsäkringskonvention, kan andra särskilda regler gälla istället för SofL, 1 kap. 4 § SofL.

Tanken med SofL var att införa en ramlag som reglerade vilka som ingick i försäkringens personkrets samt att definiera vad som är socialförsäkring. SofL kompletteras av AFL samt av ett antal andra lagar vad gäller de materiella reglerna men även förutsättningarna för att åtnjuta de olika förmånerna.⁷⁰ I förarbetena framhölls att begreppet socialförsäkring skulle avgränsas på ett praktiskt sätt utifrån de trygghetssystem som administreras av Försäkringskassan samt Premiépensionsmyndigheten, 1 kap 3 § SofL.⁷¹

⁶⁶ SOU 1997:72, s. 222.

⁶⁷ Prop. 1998/99:119, s. 72.

⁶⁸ Prop. 1998/99:119, s. 80.

⁶⁹ Prop. 1998/99:119, s. 79.

⁷⁰ SOU 1997:72, s. 15.

⁷¹ Prop. 1998/99:119, s. 74.

5 Bosättningsbegreppet i Socialförsäkringslagen

Den som är bosatt i Sverige är försäkrad för de förmåner som ingår i den bosättningsbaserade försäkringen, 2 kap. 1 § samt 3 kap. 1 och 2 §§ SofL. I SofL återfinns regler angående vem som är att anse som bosatt i Sverige. Bosättningsbegreppet som tillämpas inom socialförsäkringen, är ett enhetligt begrepp och gäller för samtliga bosättningsbaserade förmåner.⁷² Det är Försäkringskassan som fastställer huruvida en person är bosatt i landet i socialförsäkringens mening.⁷³ Här kommer att redogöras för de regler som används för att fastställa en persons bosättning enligt intern rätt, det vill säga SofL. Är kravet på bosättning uppfyllt berättigar det således en person till de bosättningsbaserade förmånerna.

5.1 Fastställandet av egentlig hemvist

En person anses vara bosatt i Sverige i SofL:s mening om han får anses ha sitt egentliga hemvist i Sverige, jämför 2 kap 1 § 1 st. SofL. I förarbetena uttalades att stor vikt skall tillmätas den enskildes vistelseort vid fastställandet av det egentliga hemvistet. Vidare uttrycktes det att bosättningsbegreppet skall användas och förstås utifrån det normala språkbruket och att begreppet därmed skall återspegla de verkliga förhållandena av en persons bosättning.⁷⁴

I förarbetena diskuterades införandet av ett mer generellt bosättningsbegrepp, samt lämpligheten av ett närmande av det socialförsäkringsrättsliga bosättningsbegreppet och det skatterättsliga bosättningsbegreppet. Detta avfärdades dock med anledning av de olika behov och intressen som de olika regelverken är tänkta att tillgodose. Socialförsäkringen utgör ett skyddsnät mot diverse sociala risker under en människas livstid, medan skattelagstiftningen bland annat syftar till att motverka att personer undgår beskattning. Införandet av ett mer generellt bosättningsbegrepp som det skatterättsliga, kunde få konsekvensen att personer som flyttat ut från Sverige för flera år sedan skulle kunna anses bosatta i socialförsäkringens mening och därmed ha rätt till förmåner. Detta trots att de efter flytten antagligen omfattas av det nya bosättningslandets socialförsäkringssystem. Ett mer restriktivt bosättningsbegrepp var

⁷² Prop. 1998/99:119, s. 86.

⁷³ Prop. 1998/99:119, s. 89.

⁷⁴ Prop. 1998/99:119, s. 89.

därför mer önskvärt än det vida skatterättsliga bosättningsbegreppet.⁷⁵ Något reellt alternativ till den regelmässiga och faktiska vistelsen som avgörande i bosättningsbedömningen ansågs ej föreligga.⁷⁶ Att knyta socialförsäkringstillhörigheten till den faktiska vistelsen, vad gäller grundskyddet som de bosättningsbaserade förmånerna utgör, motiverades i förarbetena som det mest praktiska och naturliga tillvägagångssättet.⁷⁷

Däremot företer bosättningsbegreppet i SofL stora likheter med bosättningsbegreppet inom FBL, varför den så kallade dygnsviloprincipen har avgörande betydelse för fastställandet av det egentliga hemvistet även i socialförsäkrings hänseende.⁷⁸ Dygnsviloprincipen innebär att en person anses bosatt där han tillbringar sin regelmässiga dygnsvila, jämför 3 och 7 §§ FBL.⁷⁹ Det föreligger alltså ett samband mellan bosättningsbedömningen i FBL och SofL. I RÅ 2004 ref 21, påpekade även RegR att lagstiftaren valt att knyta an till de principer som återfinns i folkbokföringen vid fastställandet av en persons bosättning. RegR konstaterade i domen att bestämmelserna om folkbokföring därför kan ha betydelse för bedömningen av frågan om en person skall anses som bosatt i Sverige vad gäller rätten till de bosättningsbaserade förmånerna.

I Försäkringskassans prövning huruvida bosättning föreligger eller ej är folkbokföringen vägledande, men dock ej avgörande. Försäkringskassan skall således göra en självständig prövning i bosättningsfrågan, men anses bosättning föreligga enligt FBL så utgör detta således ett incitament till att personen är att betrakta som bosatt även i SofL:s mening.

5.2 Bosättningsbedömningen vid inflyttning

En person som flyttar till Sverige, skall anses som bosatt här om det kan antas att personens vistelse i landet kommer att överstiga ett års tid, detta under förutsättning att inte synnerliga skäl talar emot, 2 kap 1 § 2 st. SofL. I förarbetena uttalas att en person som kommer hit skall anses bosatt i Sverige om vistelsen kommer att överstiga ett år, detta trots att personens egentliga hemvist skulle kunna anses vara i något annat land.⁸⁰ Detta innebär att 2 kap 1 § 2 st. 1 mening SofL, utgör ett undantag från huvudregeln som återfinns i 2 kap 1 § 1 st. SofL,

⁷⁵ Prop. 1998/99:119, s. 88.

⁷⁶ Prop. 1998/99:119, s. 89.

⁷⁷ Prop. 1998/99:119, s. 85.

⁷⁸ Prop. 1998/99:119, s.89.

⁷⁹ För en utförlig redogörelse angående dygnsviloprincipen se ovan avsnitt 3.1.

⁸⁰ Prop. 1998/99:119, s. 176.

nämligen att en person anses bosatt om han har sitt egentliga hemvist i Sverige. Tidsfaktorn är vid tillämpning av detta lagrum avgörande.

Det åligger den enskilde som flyttar till Sverige och som inte är folkbokförd här att anmäla inflyttningen till Försäkringskassan, 5 kap 1 § 1 st. SofL. Anmälningsskyldigheten utgör underlag för Försäkringskassans prövning huruvida personen kan anses bosatt i Sverige och därmed är försäkrad för de bosättningsbaserade förmånerna. Bedömningen om vistelsens längd får göras utifrån den enskildes förhållande och en prognos om den fortsatta vistelsen. Om förutsättningarna för bosättning är uppfyllda kan en person redan vid inflyttning anses som bosatt och därmed ha rätt till de bosättningsbaserade förmånerna.⁸¹ Någon kvalifikationstid finns ej, däremot måste det kunna antas att vistelsen kommer att överstiga ett års tid samt att inga synnerliga skäl föreligger som talar emot bosättning.

Olika faktorer vägs in i bedömningen huruvida vistelsen i Sverige kan antas uppgå till mer än ett år. Faktorer som vägs in i bedömningen är till exempel en persons tänkta sysselsättning i landet samt även syftet med vistelsen. En person som enbart semestrar i Sverige kan normalt inte antas vistas i Sverige längre tid än ett år. Flyttar en person hit, på en i förhand bestämd tid som överstiger ett års tid, uppställs dock inget krav på att vistelsen skall vara föranledd av arbete för att bosättning skall anses föreligga.⁸² En annan sak är den att en anställning som inte är enbart temporär kan tala för att en persons vistelse i landet kommer att överstiga ett års tid.⁸³ I sin bosättningsbedömning tar Försäkringskassan även hänsyn till om personen i fråga är folkbokförd. Uppgiften om folkbokföring är dock inte avgörande, utan även andra omständigheter vägs således in i bedömningen såsom de faktiska förhållandena vad gäller den enskildes familj och bostad.⁸⁴ Vid eventuella tveksamheter angående vistelsens längd får den enskilde framlägga en utredning som ger Försäkringskassan fog för antagandet angående vistelsens utsträckelse i tid.⁸⁵

I de fall synnerliga skäl föreligger, anses en person inte som bosatt i Sverige trots att personens vistelse i Sverige överstiger ett år, 2 kap 1 § 1 st. SofL. I det fall en persons vistelse i Sverige enbart beror på att personen i fråga avtjänar ett fängelsestraff, anses synnerliga skäl

⁸¹ Prop. 1998/99:119, s. 89 f.

⁸² SOU 1997:72, s. 228.

⁸³ Prop. 1998/99 119, s. 92.

⁸⁴ Försäkringskassan, Vägledning 2000:2 version 1, s. 22.

⁸⁵ SOU 1997:72, s. 227, Prop. 1998/99 119, s. 90.

vara för handen och personen anses därmed ej bosatt i Sverige. Inte heller den, vars vistelse i Sverige föranleds enbart av att personen erhåller någon form av sjukvård i landet, anses som bosatt här.⁸⁶

5.2.1 Särskilda bestämmelser för vissa personkategorier som kommer hit

Vissa yrkesgrupper samt studerande anses inte som bosatta här i landet trots att de kommer att tillbringa längre tid än ett år i Sverige. Detta gäller främst personer som är anställda av en annan stat och som har sänts hit för att utföra arbete här för arbetsgivarens räkning, 2 kap 2 § 2 st. SofL. Utsändningstidens längd är således irrelevant eftersom dessa personer inte kommer att anses som bosatta här och därmed inte heller att omfattas av den bosättningsbaserade försäkringen.

Vad gäller diplomater samt personer som har anknytning till vissa internationella organisationer, så skall dessa betraktas som bosatta i Sverige enligt 2 kap 3 § SofL, endast om det är förenligt med konventionerna om diplomatiska respektive konsulära förbindelser, samt om det är förenligt med bestämmelserna i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall. Vad som sagts här gäller även dessa två personkategoriers personliga tjänare.

En student som kommer till Sverige för att genomföra sin utbildning här kommer inte heller att anses som bosatt i landet, oavsett under hur lång tid utbildningen pågår. Får studenten dock utbildningsbidrag för doktorander skall personen anses som bosatt här om vistelsen antas pågå under längre tid än ett år, enligt 2 kap 5 § 2 st. SofL.

Vad som sagts här angående utländska statsanställda, diplomater, personer som är anställda av en internationell organisation samt studerande gäller även medföljande familjemedlemmar, jämför 2 kap 6 § SofL. Med familjemedlemmar avses make samt barn som är under arton år. Vidare räknas även den som lever tillsammans med den utsände som familjemedlem, om den medföljande och den utsände tidigare varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn ihop.

⁸⁶ Prop. 1998/99 119, s. 92.

5.3 Utflyttning från Sverige

En person omfattas av den bosättningsbaserade försäkringen så länge personen anses som bosatt i Sverige. Vid utflyttning anses en person som bosatt i Sverige om utlandsvistelsen kan antas pågå under längst ett år, enligt 2 kap 1 § 3 st. SofL. Överstiger vistelsen däremot ett år anses personen ej längre som bosatt med följden att personen blir utförsäkrad för de bosättningsbaserade förmånerna. Enligt Försäkringskassans vägledning bör vid bedömningen av en utlandsvistelses längd hänsyn ej tas till att en person kan komma att göra tillfälliga besök i Sverige som kan medföra att vistelsen utomlands blir kortare än ett år.⁸⁷

Beträffande Försäkringskassans bedömning angående vistelsens längd, så skall denna ske på samma sätt som vid inflyttning till landet.⁸⁸ En prognos beträffande utlandsvistelsen längd får således göras där hänsyn tas till syftet med utlandsvistelsen, samt den enskildes personliga förhållanden.⁸⁹ Folkbokföringsuppgifterna är även av intresse i bedömningen huruvida utlandsvistelsen kommer att pågå under längst ett år, men är ej avgörande i försäkringskassans bedömning. I det tidigare nämnda rättsfallet RÅ 2004 ref 21, uttalade RegR att bestämmelserna om folkbokföring kan ha betydelse för bedömningen huruvida en person kan anses bosatt i Sverige med avseende på rätten till de bosättningsbaserade förmånerna.⁹⁰ Bosättningsbegreppet inom socialförsäkringen är enhetligt utformat och gäller således även för rätten till barnbidrag, vilket är en bosättningsbaserad förmån, 2 kap 1 § och 3 kap 2 § p.1 SofL. Det avgörande för bosättningsbedömningen i målet var om en moder och hennes tre barn skulle anses ha sitt egentliga hemvist i Sverige eller om de betraktades som utförsäkrade på grund av utflyttning. Omständigheterna i målet var följande, modern och barnen vistades årligen i Egypten under åtta månader på grund av barnens skolgång och resterande fyra månader tillbringade de i Sverige hos fadern som både arbetade och bodde här i familjens gemensamma bostad. Det förelåg alltså dubbelbosättning inom och utom landet för modern och barnen. RegR gjorde en utförlig jämförelse med folkbokföringens regler och fastställde Sverige som moderns och barnens hemvist. Bedömningen skedde utifrån folkbokföringens kriterier för att fastställa det egentliga hemvistet och RegR lät familjeförhållandena avgöra. Det var här maken bodde i familjens gemensamma bostad. Av detta avgörande framgår det

⁸⁷ Försäkringskassan, Vägledning 2000:2 version 1, s. 20, se även Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2000:1).

⁸⁸ Prop. 1998/99 119, s. 92.

⁸⁹ Se ovan avsnitt 5.2 för mer utförlig information angående vad Försäkringskassan lägger till grund för sin bedömning vad gäller vistelsens längd.

⁹⁰ Se ovan avsnitt 5.1.

således att folkbokföringens regler skall vara vägledande vad gäller hemvistbedömningen i socialförsäkringshänseende.

Av intresse i sammanhanget är vad Försäkringskassans Vägledning 2000:2 säger om bosättningsbedömningen vad gäller personer som regelmässigt tillbringar mer än halva året utomlands. Enligt vägledningen bör personer som regelmässigt tillbringar mer än halva året utomlands anses ha sitt egentliga hemvist här och därmed anses som bosatta i Sverige. En förutsättning är dock att personerna inte har starkare anknytning till något annat land. Starkare anknytning anses föreligga exempelvis då någon arbetar mer än sex månader i följd per år i ett och samma land. Av samma vägledning framgår det samtidigt att en person som regelbundet vistas utomlands sammanlagt mer än halva året inte bör anses som bosatt i Sverige även om varje vistelse kan antas vara kortare än ett år. Hur Försäkringskassan gör sin bosättningsbedömning vad gäller personer som regelmässigt tillbringar mer än halva året utomlands förefaller således oklart eftersom vägledningen ger ett tvetydigt budskap. Vägledningen är dock ingen rättskälla men har ändå praktisk betydelse vad gäller Försäkringskassans handläggning.

Mest rimligt att anta är dock att det föreligger ett skrivfel i Vägledning 2000:2 vid en jämförelse med i Riksförsäkringsverkets allmänna råd 2000:1⁹¹, vilken vägledningen hänvisar till.⁹² Enligt rådet bör en person som vistas regelbundet utomlands mer än halva året inte anses som bosatt i Sverige även om varje vistelse kan antas vara kortare än ett år. Vidare framgår det av RAR 2000:1 att en person som på grund av sina arbetsförhållanden vistas utomlands mer än halva året fortfarande bör anses som bosatt i Sverige, om personen ifråga inte kan anses ha fått en starkare anknytning till arbetslandet. Så kan vara fallet när en person arbetar regelbundet i mer än sex månader i följd varje år i samma land.

5.3.1 Personer som anses bosatta i Sverige trots lång utlandsvistelse

Undantag har gjorts för några bestämda personkategorier som ska anses vara bosatta i Sverige trots att de vistas utomlands under längre tid än ett år. Undantaget gäller statsanställda, biståndsarbetare samt utlandsstuderande, enligt 2 kap 2-5 §§ SofL. En statligt anställd person som någon gång tidigare har varit bosatt i Sverige och som sänds av sin arbetsgivare till ett

⁹¹ Hädanefter benämnd RAR 2000:1

⁹² Försäkringskassan, Vägledning 2000:2 version 1, s. 20.

annat land för att utföra arbete för dennes räkning anses som bosatt i Sverige enligt 2 kap 2 § 1 st. SofL. Detta oavsett hur lång utsändningstiden är.

En person som är bosatt här i landet, som arbetar för ett svenskt trossamfund eller en svensk ideell organisation och som åker utomlands för att utföra biståndsarbete för sin arbetsgivares räkning anses fortfarande som bosatt i Sverige. Vistelsen får dock vara längst fem år, 2 kap 4 § SofL. Anledningen till det förlängda försäkringsskyddet är att biståndsarbetare samt missionärer ofta utför arbete i hårt utsatta områden där det sociala skyddsnätet inte är särskilt utvecklat. Av betydelse i sammanhanget är även det allmänna intresset av att stödja biståndsverksamhet.⁹³

Den som väljer att studera utomlands skall fortfarande anses som bosatt i Sverige om den studerande genomgår en studiestödsberättigande utbildning eller har utbildningsbidrag för doktorander, 2 kap 5 § 1 st. SofL. Det uppställs däremot inget krav på att personen verkligen uppbär studiemedel.⁹⁴

Gemensamt för de tre personkategorier som berörts här är att deras medföljande familjemedlemmar även fortsätter att betraktas som bosatta i Sverige, 2 kap 6 § SofL. Med familjemedlemmar menas make, barn som ej fyllt arton, sambo som personen tidigare varit gift med eller sambo som personen har eller har haft barn med. I RÅ 2008 ref 9 prövade RegR om ett barn som fötts i Thailand när hans far bedrivit studiestödsberättigande utbildning där har ansetts vara bosatt i Sverige, och därmed haft rätt till barnbidrag. Frågan var alltså om barnet omfattades av 2 kap 6 § SofL som medföljande familjemedlem när barnet aldrig faktiskt varit bosatt i Sverige och följt med till Thailand. Vad gäller statsanställda uttalades i förarbetena att regeln i 2 kap 6 § SofL skall tolkas så att det inte krävs att barnet rent faktiskt följt med utomlands.⁹⁵ RegR kom fram till att nämnda bestämmelse är gemensam för samtliga behandlade personkategorier varför samma villkor bör gälla för familjemedlemmar oavsett vilken personkategori det är frågan om. Krav på att barnet varit bosatt i Sverige före föräldrarnas utlandsvistelse kan alltså inte uppställas.

⁹³ Prop. 1998/99 119, s. 135.

⁹⁴ Prop. 1998/99 119, s. 124.

⁹⁵ Prop. 1998/99 119, s. 129.

5.4 Undantag från tillämpning av SofL:s regler

På grund av EG-rättens ställning som överordnad svensk rätt kan SofL:s regler sättas ur spel när gemenskrätsrättsliga regler blir tillämpliga, vilket även uttryckligen stadgas 1 kap 4 § SofL. Detta betyder att bestämmelserna i SofL som reglerar vem som omfattas av försäkringen inte är tillämpliga när EU:s regler om omfattning av de sociala trygghetssystemen är det. Även sociala konventioner som Sverige ingått med diverse länder har företräde framför SofL:s bestämmelser, jämför 1 kap 4 § SofL. I följande avsnitt kommer de EG-rättsliga bestämmelserna angående social trygghet att behandlas.

6 Samordning av de sociala trygghetssystemen inom EU

De EG-rättsliga reglerna vad gäller social trygghet återfinns främst i rådets förordning 1408/71 samt i tillämpningsförordningen 574/72. Dessa två förordningar var redan innan Sveriges inträde i EU 1995 tillämpliga i Sverige genom EES-avtalet. Förordningen är direkt tillämplig i EU:s medlemsstater samt i EES-staterna Island, Norge, Liechtenstein och slutligen även i Schweiz genom ett särskilt avtal. Förordningar har dessutom fått ett utökat tillämpningsområde då även tredje lands medborgare i vissa fall även omfattas, genom förordning (EG) nr 859/2003 av den 14 maj 2003 om utvidgning av bestämmelserna i förordningen 1408/71 och förordningen 574/72 till att gälla de medborgare i tredje land som enbart på grund av sitt medborgarskap inte omfattas av dessa bestämmelser.

Fri rörlighet för arbetstagare är en av de viktigaste principerna inom EU och för att förverkliga detta mål är samordning av de sociala trygghetssystemen av stor vikt. Förordningarna syftar således till att underlätta för medborgarna när de utnyttjar den fria rörligheten mellan medlemsstaterna, genom att koordinera och reglera tillhörigheten till de olika medlemsstaternas socialförsäkringssystem.⁹⁶

Två nya förordningar kommer dock snart att ersätta förordning 1408/71 samt tillämpningsförordningen 574/72. Den nya förordningen som kommer att ersätta 1408/71, nämligen förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala

⁹⁶ Prop. 1998/99 119 s. 157.

trygghetssystemen kommer dock inte att tillämpas förrän den nya tillämpningsförelörden antagits av Rådet.

6.1 Huvuddragen i förelörden 1408/71

Förelörden 1408/71 är tillämplig på de personer som omfattas av förelördningens personkrets, vilken framgår av förelördningens artikel 2. De personer som ingår i förelördningens personkrets är anställda, egenföretagare och studenter som är omfattade eller har varit omfattade av socialförelördningslagstiftningen i en eller flera medlemsstater och som är medborgare i en sådan medlemsstat eller är statslösa eller flyktingar som är bosatta i en medlemsstat. För att förelörden skall bli tillämplig krävs det ett gränsöverskridande moment, det vill säga att personen förflyttar sig mellan medlemsstaterna.⁹⁷ Vidare omfattar förelörden även familjemedlemmar och efterlevande till anställda, egenföretagare och studerande. Dessa uppräknade personkategorier som rör sig över medlemsstaternas gränser är omfattade av de förelördningsgrenar som omfattas av förelördningens sakområde, enligt artikel 4 förelörden 1408/71. Förelördningslagen som omfattas av förelörden är huvudsakligen socialförelördningsförelördningar, allmänna konsumtionsstöd till familjer samt arbetslöshetsförelördningar. Socialhjälpförelördningar faller dock utanför förelördningens tillämpningsområde. De omfattade förelördningarna kan delas in i två olika kategorier, närmare bestämt vårdförelördningar och kontantförelördningar.⁹⁸

Förelördningens bestämmelser genomsyras av fem huvudprinciper, nämligen exklusivitetsprincipen, likabehandlingsprincipen, sammanläggningsprincipen, exportabilitetsprincipen samt pro rata temporisprincipen.⁹⁹ Enligt exklusivitetsprincipen som återfinns i artikel 13.1 förelörden 1408/71, skall en person endast omfattas av ett lands lagstiftning vad gäller rätten till förelördningar för social trygghet samt skyldigheten att betala socialförelördningsavgifter.¹⁰⁰ Likabehandlingsprincipen som återfinns i artikel 3 i förelörden, innebär att personer som enligt förelörden är omfattade av ett lands lagstiftning skall ha samma rättigheter och skyldigheter som medborgarna i den medlemsstaten. Den så kallade sammanläggningsprincipen syftar till att personer som är omfattade av förelörden inte skall gå miste om förelördningar och rättigheter som de tjänat in i en medlemsstat. Detta sker genom att

⁹⁷ Berg, Welander, s. 18.

⁹⁸ SOU 1993:115, s. 180.

⁹⁹ SOU 1993:115, s. 118.

¹⁰⁰ Westerhäll, *Social trygghet och migration*, s. 152.

perioder som fullgjorts i andra medlemsstater, räknas som om de fullgjorts i det land personen ansöker om förmånen. Exportabilitetsprincipen kommer till uttryck i artikel 10 i förordning 1408/71, innebär att kontantförmåner som en person förvärvat rätten till i en medlemsstat skall kunna exporteras. Detta innebär att förmånen kan utbetalas till den berättigade i den medlemsstat där personen är bosatt. Slutligen präglas förordningen av den så kallade pro rata temporisprincipen, vilken innebär att en person har rätt till en proportionellt beräknad pension från samtliga länder personen tjänat in pension, artikel 44-51 förordning 1408/71.¹⁰¹

6.1.1 Tillämplig lagstiftning enligt lagvalsreglerna

Enligt den tidigare nämnda exklusivitetsprincipen vilken kommer till uttryck i artikel 13.1 förordning 1408/71, skall en person endast omfattas av en medlemsstats socialförsäkringslagstiftning. Det är förordningens lagvalsregler som föreskriver vilken medlemsstats lagstiftning som blir tillämplig på en person. Syftet med lagvalsreglerna är att en person inte skall åtnjuta förmåner från flera länder eller tvingas att erlägga sociala avgifter i flera medlemsländer. Även om förordningen således pekar ut tillämplig lagstiftning är det däremot upp till medlemsstaterna själva att reglera vilka villkor som gäller för anslutning till landets socialförsäkringssystem. Den nationella lagstiftningen får dock inte vara utformad på ett sådant sätt att det enbart är landets egna medborgare som har en möjlighet att uppfylla kraven för anslutning. En medlemsstat som utgör arbetsland, får alltså inte uppställa krav som innebär att en person måste vara bosatt i landet för att uppfylla villkoren för anslutning.¹⁰² Anslutningsvillkor som gäller exempelvis lönenivå är emellertid förenliga med EG-rätten.¹⁰³

Huvudregeln enligt förordningens lagvalsregler är att arbetslandets lagstiftning blir tillämplig, detta även om personen är bosatt i en annan medlemsstat, artikel 13.2 förordning 1408/71. Från denna huvudregel stadgas ett antal undantag. Det första undantaget gäller personer som blivit utförsäkrade i ett medlemsland, utan att någon ny lagstiftning blivit tillämplig. Dessa personer skall omfattas av bosättningslandets lagstiftning enligt artikel 13.2 (f). Andra undantag följer av förordningens artikel 14-17. Undantagen gäller bland annat personer som är utsända enligt artikel 14.1, vilket innebär att en person som normalt arbetar för en arbetsgivare i en medlemsstat sänds till en annan medlemsstat för att utföra arbete där för arbetsgivarens räkning. En utsänd person skall fortsätta att omfattas av lagstiftningen i den

¹⁰¹ Westerhäll, *Socialförsäkringar och EG*, s. 31-33.

¹⁰² C-2/89 Kits van Heijningen [1990] ECR I-1755.

¹⁰³ Berg, Welander, s. 22.

förstnämnda medlemsstaten, om vistelsen ej överstiger tolv månader. Vidare finns särskilda regler för de personer som normalt arbetar inom två eller flera medlemsstater och som till viss del utför arbete i den medlemsstat där de är bosatta. Dessa personer skall omfattas av bosättningsstatens lagstiftning enligt artikel 14.2 (b) (i). Även personer som är knutna till flera företag eller arbetsgivare inom flera olika medlemsstater skall omfattas av bosättningslandets lagstiftning. Arbetstagare som endast arbetar för en arbetsgivare i flera länder, utan att vara bosatt i något av arbetsländerna skall omfattas av lagstiftningen i det land där arbetsgivaren har sitt säte, artikel 14.2 (b) (ii). Vidare finns särskilda regler för resande personal, egenföretagare, sjömän samt även bestämmelser vad gäller statligt anställda. Slutligen finns det enligt artikel 17 i 1408/71 en möjlighet för medlemsstaterna att komma överens om undantag från lagvalsreglerna i artikel 13-16.

I förordningen används således flera typer av lagvalsregler för att avgöra vilken medlemsstats lagstiftning som blir tillämplig. Huvudregeln är som nämnts att arbetslandets lagstiftning blir tillämplig. Denna huvudregel får dock ge vika i de situationer där bosättningsstatens lagstiftning har ansetts mer adekvat att tillämpa. Detta är fallet i de situationer där exempelvis arbetslandets lagstiftning inte kan fastställas på grund av att personen utför arbete i flera länder. Förordningen reglerar även den situationen då varken arbetslandets lagstiftning eller bosättningslandets lagstiftning kan tillämpas. Det rör sig då om personer som arbetar i flera medlemsstater för en arbetsgivare och som inte utför något arbete i bosättningsstaten. Dessa arbetstagare har flera arbetsländer men har ingen yrkesmässig anknytning till bosättningsstaten, varför de anses ha den starkaste anknytningen till det land där arbetsgivaren har sitt säte. Vilken medlemsstats lagstiftning som blir tillämplig på en person beror således på vilken situation personen befinner sig i.

I den fortsatta framställningen kommer bosättningsbegreppet i förordning 1408/71 att behandlas, vidare kommer några situationer där bosättningsstatens lagstiftning blir tillämplig att uppmärksammas.

7 Bosättningsbegreppet enligt förordning 1408/71

Med *bosättning* avses enligt artikel 1 (h) förordning 1408/71 *stadigvarande bosättning*. Någon ytterligare definition av begreppet finns ej i förordningen. Enligt EG-domstolens

praxis är detta ett EG-rättsligt begrepp som skall tolkas enhetligt i samtliga medlemsstater, oberoende av vad som föreskrivs i nationell lagstiftning.¹⁰⁴ Skulle de nationella tolkningarna av bosättningsbegreppet få genomslag skulle detta få till följd att en person i vissa fall skulle kunna anses bosatt i flera medlemsländer eller kanske rent av inte anses vara bosatt i någon medlemsstat.¹⁰⁵ I den fortsatta framställningen kommer några situationer att uppmärksammas, där fastställandet av en persons bosättning är av betydelse enligt förordningen. Vidare kommer jag att redogöra för bosättningsbegreppet i förordning 1408/71 med utgångspunkt i EG-domstolens praxis. Eftersom praxis vad gäller tolkning av bosättningsbegreppet i förordning 1408/71 är begränsad, kommer jag även att titta på domar från några olika EG-rättsliga områden, där domstolen uttalat sig om begreppet för att se om det finns indikationer på att domstolen använder samma kriterier för tolkning, vilket även skulle kunna ha bäring på tolkningen av bosättningsbegreppet i 1408/71. Slutligen kommer även kriterierna för fastställande av bosättning i den nya tillämpningsförordningen till förordning 883/2004 att uppmärksammas.

7.1 Bosättningens betydelse enligt 1408/71

En persons bosättning har som ovan nämnts betydelse i lagvalssituationer, men har även betydelse vad gäller rätten till vissa typer av förmåner som enligt förordningen skall utges av bosättningsstaten. Bosättningskriteriet förekommer följaktligen i ett flertal bestämmelser i förordningen, varför det är av vikt att fastställa vad som konstituerar bosättning enligt densamma. Syftet med detta avsnitt är dock inte att behandla samtliga bestämmelser där en persons bosättning har betydelse, utan snarare att ge några exempel på när det är angeläget att fastställa vad som konstituerar bosättning enligt förordningen.

Lagvalsreglerna kan som sagt medföra att bosättningslandets lagstiftning kan bli tillämplig. Vad gäller personer som helt upphört med att vara yrkesverksamma skall dessa enligt artikel 13.2 (f) omfattas av bosättningslandets lagstiftning. För denna personkategori är således bosättningen den utslagsgivande tillhörighetsgrunden för rätten till förmåner.¹⁰⁶ Vad gäller yrkesverksamma anställda personer aktualiseras en tillämpning av bosättningslandets lagstiftning i två fall, dels i de fall en person arbetar för samma arbetsgivare i flera länder, om

¹⁰⁴ C-282/91 De Wit [1993] ECR I-1221.

¹⁰⁵ SOU 1993:115, s. 139.

¹⁰⁶ Malmstedt, s. 193.

viss del av arbetet utförs i bosättningsstaten, samt dels när en person arbetar för flera arbetsgivare med säte i olika länder, enligt artikel 14.2 (b) i. En persons bosättning är således av praktisk betydelse för avgörandet av tillämplig lagstiftning i dessa två situationer. Även vad gäller egenföretagare som arbetar inom två eller flera medlemsstater, som utför någon del av sitt arbete där han är bosatt, omfattas av bosättningslandets lagstiftning, enligt artikel 14a.2 förordning 1408/71.

Varför har då lagstiftaren valt att göra avsteg från arbetslandets lagstiftning i dessa situationer? En förklaring är att personerna ifråga har två eller flera arbetsländer, vilket innebär att det uppstår konkurrens mellan flera lagstiftningar. Valet att tillämpa bosättningskriteriet som det utslagsgivande kriteriet i dessa situationer, beror även på att dessa personer har en stark anknytning till bosättningslandet eller vart fall inte kan antas ha etablerat en starkare anknytning till något annat land.

Bosättning kan också sägas fungera som tillhörighetsgrund för rätten till vissa förmåner. Så förhåller det sig med rätten till de så kallade hybridförmånerna, artikel 10a förordning 1408/71, som utges av bosättningsstaten. Hybridförmånerna är förmåner som har drag av både sociala trygghetsförmåner och socialhjälp. Gemensamt för dessa förmåner är även att de inte är avgiftsfinansierade.¹⁰⁷ Att använda bosättning som tillhörighetsgrund för denna typ av förmåner beror på deras starka anknytning till de sociala förhållandena som råder i de enskilda medlemsstaterna.¹⁰⁸

Bosättningsens fastställande är även av vikt vad gäller arbetslösa personer, eftersom det återfinns regler i förordningen som under vissa förutsättningar ger den arbetslöse rätt till förmåner från bosättningslandet, i stället från det tidigare arbetslandet, jämför artikel 71 förordning 1408/71. Att fastställa bosättningsstaten är ytterst relevant vad gäller arbetslösa gränsarbetare eftersom dessa enbart har rätt till arbetslöshetsförmåner i bosättningsstaten, artikel 71.1 (a) (ii).¹⁰⁹ En person betraktas som gränsarbetare om personen återvänder till bosättningsorten dagligen eller minst en gång i veckan, artikel 1 (b) förordning 1408/71. Andra arbetslösa arbetstagare än gränsarbetare har dock möjligheten att välja om de vill erhålla arbetslöshetsförmåner enligt arbetslandets lagstiftning eller bosättningslandet, under

¹⁰⁷ Berg, Welander, s. 65.

¹⁰⁸ Berg, Welander, s. 72.

¹⁰⁹ Pennings, *Introduction to European Social Security Law*, s.178 f.

förutsättning att de ställer sig till förfogande hos arbetsförmedlingen i det valda landet, 71.1 (b) (ii). Avsikten med att knyta arbetslöshetsförmåner i förordningen till bosättningsstaten är att ge den arbetslösa personen de bästa förutsättningarna för att komma in på arbetsmarknaden på nytt. Det förutsätts nämligen att det är lättare för en arbetslös person att finna nytt arbete där personen i fråga är bosatt.¹¹⁰

Bosättning har således en betydande roll både i lagvalssituationer men även vad gäller rätten till vissa förmåner.

7.2 EG-domstolens praxis angående bosättningsbegreppet

EG-domstolens praxis angående tolkningen av bosättningsbegreppet i förordning 1408/71 är begränsad, några få domar finns dock. Det första målet där domstolen tolkade bosättningsbegreppet, var i målet Hakenberg.¹¹¹ Målet rörde frågan vart en handelsresande skulle anses som bosatt, vilket var avgörande för vederbörandes socialförsäkringstillhörighet. Domstolen uttalade i domen att en person måste anses bosatt där vederbörande har sitt stadigvarande centrum för levnadsintressen. I målet ansåg domstolen att en handelsresandens centrum för levnadsintresse är det ställe där personen har sitt fasta förrättningsställe och dit han återvänder efter sina rundresor.¹¹² Domstolen har därefter i ett antal mål angående arbetslöshetsförmåner tolkat begreppet bosättning samt uttalat kriterier för fastställandet av en persons bosättning.

Dessa domar rör som sagt arbetslöshetsförmåner och frågan är huruvida domstolens uttalanden angående fastställandet av en persons bosättning gäller generellt, då bosättningsbegreppet förekommer i förordning 1408/71. I både SOU 1993:115 samt i doktrin finns stöd för uppfattningen att de uttalanden domstolen gjort angående bosättningsbegreppet i dessa mål, torde gälla generellt i de situationer där bosättningsbegreppet förekommer i förordningen.¹¹³

¹¹⁰ Pennings, s. 181.

¹¹¹ C-13/73 Hakenberg [1973] ECR 935.

¹¹² C-13/73 Hakenberg [1973] ECR 935, p. 32, se även Malmstedt, s. 191, beträffande kommentar till C-13/73.

¹¹³ SOU 1993:115, s. 210, Westerhäll, Kommentar till . 120, Malmstedt, s. 191, samt RFV vägledning 2004:1, Tillämplig lagstiftning s. 47.

Nedan kommer jag först att redogöra för de domar angående arbetslöshetsförmåner där EG-domstolen uttalat kriterier som är av betydelse vid bedömningen av huruvida en person skall anses bosatt i en viss medlemsstat. Därefter kommer några av EG-domstolens domar att behandlas, där domstolen har uttalat sig angående bosättningsbegreppet utanför förordning 1408/71 tillämpningsområde.

7.2.1 Tolkning av begreppet i samband med arbetslöshetsförmåner

De följande målen har gällt arbetslösa personer som under sin senaste anställning varit bosatt i en annan medlemsstat än den behöriga staten, det vill säga arbetsstaten. I samtliga mål aktualiserades en tillämpning av artikeln 71.1 b (ii) 1408/71. Denna artikel syftar till att tillförsäkra andra arbetstagare än gränsarbetare arbetslöshetsförmåner i bosättningsstaten, med intentionen att underlätta för dessa att söka nytt arbete.¹¹⁴ Enligt artikeln kan alltså en person som tidigare varit anställd i en stat och om under denna anställning varit bosatt i en annan medlemsstat än den behöriga staten, få förmåner enligt bosättningsstatens lagstiftning som om personen senast hade varit anställd där. Även en person som återvänder till bosättningsstaten kan anses som bosatt där och ha rätt till förmåner trots att han varit tillfälligt bosatt i arbetslandet under sin senaste anställning. Bosättning i en stat är alltså inte utesluten enbart på den grunden att en person tillfälligt varit bosatt i en annan stat under sin senaste anställning.¹¹⁵ En förutsättning är dock att personen är helt arbetslös samt att personen anmäler sig till arbetsförmedlingen i den medlemsstat där personen är bosatt. Artikeln utgör ett undantag från den generella regeln som återfinns i artikel 67(3) 1408/71 som föreskriver att en arbetslös person kan erhålla arbetslöshetsförmåner enbart om han har fullgjort försäkringsperioder eller anställningsperioder enligt lagstiftningen i den medlemsstat i vilken han ansöker om förmånen. Tillämpningen av undantaget i artikel 71.1 b (ii) föranledde således domstolen att uttala sig angående vad som konstituerar bosättning, eftersom artikeln tillämpas då en person under sin tidigare anställning varit bosatt i en annan medlemsstat än arbetsstaten.

I Di Paolo-fallet,¹¹⁶ var det fråga om en italiensk kvinna som tillsammans med sina föräldrar bosatte sig i Belgien där hon bedrev sina studier. Efter avslutade studier arbetade hon en tid i Storbritannien men återvände efter arbetets upphörande hem till sina föräldrar i Belgien. I

¹¹⁴ Westerhäll, s. 427.

¹¹⁵ Pennings, s. 182.

¹¹⁶ C-76/76, *Di Paolo* [1977] ECR 315.

Belgien ansökte hon om arbetslöshetsunderstöd, eftersom hon var arbetslös. Kvinnan hävdade att hon enligt artikel 71.1 b (ii) hade rätt till förmåner enligt belgisk lagstiftning som om hon senast hade varit anställd där, eftersom hon under sin anställning i Storbritannien hade haft kvar sin bosättning i Belgien. Detta med anledning av att hon haft kvar sitt centrum för levnadsintressen i Belgien eftersom hennes familj var bosatt där.

EG-domstolen uttalade att bosättningsstaten är den stat där personen fortsätter att vara stadigvarande bosatt och där personen har sitt centrum för levnadsintressen, detta oavsett att personen arbetar i en annan medlemsstat.¹¹⁷ Domstolen påpekade att den omständigheten att en person har kvar sin familj i en medlemsstat inte i sig är tillräckligt för att konstituera bosättning där. Omständigheten kan dock utgöra bevis som talar för att en person fortfarande är bosatt i den förstnämnda staten.¹¹⁸ Domstolen uttalade vidare att en fast anställning i en medlemsstat är en presumtion för att personen skall betraktas som bosatt där, detta även om familjen bor kvar i den andra medlemsstaten. Andra faktor som är av betydelse i bosättningsbedömningen är orsakerna till flytten samt även den nya anställningens karaktär. Hänsyn skall även enligt EG-domstolen tas till hur länge arbetstagaren varit bosatt i medlemsstaten innan hon flyttade, hur lång period hon tänker vara borta samt personens avsikter såsom de framstår med hänsyn till samtliga omständigheter.¹¹⁹

Reibold-målet¹²⁰ gällde en arbetstagare som varit projektanställd för att delta i ett utvecklingsprogram mellan flera universitet i en annan medlemsstat än ursprungsstaten. Anställningen pågick under två universitetsår och avbröts var tredje månad av en längre semester. Ferierna tillbringade arbetstagaren i sin bostad som personen i fråga hade kvar i ursprungsstaten. Domstolen hänvisade till de uttalande den gjort i Di Paolo-målet¹²¹ angående bosättningsbedömningen, och påpekade att det är av vikt att beakta längden och kontinuiteten av en persons bosättning innan flytten med beaktande av de faktiska förhållandena i det konkreta fallet. Domstolen uttalade även, precis som i Di Paolo, att vid avgörandet av om en medlemsstat skall anses som arbetstagarens bosättningsstat, skall hänsyn tas till anställningens art samt hur länge arbetet varat. Domstolen uttalade att om det ligger i anställningens natur att den enbart skulle pågå under en begränsad tid, så skall detta beaktas.

¹¹⁷ C-76/76, *Di Paolo* [1977] ECR 315, p.17.

¹¹⁸ C-76/76, *Di Paolo* [1977] ECR 315, p.18.

¹¹⁹ C-76/76, *Di Paolo* [1977] ECR 315, p.22.

¹²⁰ C-216/89, *Reibold* [1990] ECR I-4163.

¹²¹ C-76/76, *Di Paolo* [1977] ECR 315.

I Knoch-fallet¹²² prövade EG-domstolen frågan om en arbetslös person som tidigare erhållit arbetslöshetsförmåner från arbetsstaten, kan ha rätt till arbetslöshetsförmåner från bosättningsstaten. Målet gällde en tysk kvinna som blivit nekad arbetslöshetsersättning i Tyskland, på grund utav att hon redan hade fått sådan ersättning i Storbritannien. Kvinnan hade varit anställd som assistent på Universitetet i Bath, där hon också hyrde ett hus. Kvinnan var fortfarande registrerad på föräldrarnas adress i Tyskland, där hon även tillbringade sina ferier.

I målet kom domstolen fram till att en arbetstagare, som tidigare varit anställd, vilken är arbetslös och bosatt i en annan stat än den där personen senast var anställd inte förlorar sin rätt till arbetslöshetsförmåner i den nuvarande bosättningsstaten. Detta trots att personen erhållit arbetslöshetsförmåner från den medlemsstat där vederbörande senast var anställd. Domstolen hänvisar i domen till avgörandet i Di Paolo-fallet och till de kriterier som uppställts i detta mål angående bosättningsbedömningen. Det påpekas vidare att det inte finns någon tidsbegränsning vad gäller tillämpningen av artikel 71.1 b (ii), utan en person kan omfattas av bosättningslandets lagstiftning oavsett bortavarens längd.¹²³ Detta under förutsättning att personen behåller en så pass stark anknytning till medlemsstaten att hon fortfarande kan betraktas som bosatt där. Slutligen konstaterade domstolen att det faktum att en arbetstagare söker arbete i det tidigare arbetslandet inte utgör tillräcklig grund för att konstituera bosättning där. Ett sådant faktum kan dock på sin höjd utgöra en indikation på att personens bosättning kanske hade förflyttats till denna stat om personen ifråga fått en anställning i den medlemsstaten.¹²⁴

De uttalanden som domstolen gjort i dessa domar rör som sagt arbetslöshetsförmåner och tillämpning av artikel 71.1 b (ii), men torde även gälla generellt när bosättningsbegreppet förekommer i förordningen.¹²⁵ Något som talar för att tolkningen av bosättningsbegreppet skall vara densamma i samtliga artiklar i förordningen är definitionen i artikel 1 (h) i 1408/71, vilken ger uppfattningen av att ett enhetligt bosättningsbegrepp skall tillämpas genomgående i förordningen. I vart fall borde de uttalanden domstolen gjort i målen angående arbetslöshetsförmåner ge en indikation på hur domstolen resonerar kring vad som är viktigt i

¹²² C-102/91, *Knoch* [1992] ECR I-4341.

¹²³ Jämför C-102/91 *Knoch* [1992] ECR I-4341, p. 26-27.

¹²⁴ Jämför C-102/91 *Knoch* [1992] ECR I-4341, p. 28.

¹²⁵ SOU 1993:115, s. 210, se även Westerhäll, s. 120, se även RFV vägledning 2004:1 s. 47.

fastställandet av en persons bosättning.¹²⁶ För att undersöka huruvida ett enhetligt mönster kan urskiljas beträffande domstolens kriterier för tolkning av bosättningsbegreppet inom EG-rätten, kommer även några domar utanför förordning 1408/71 tillämpningsområde att redogöras för nedan.

7.2.2 Tolkning av bosättningsbegreppet utanför 1408/71 område

Bosättningsbegreppet förekommer i en mängd EG-rättsliga regelverk, och begreppet ges olika innebörd beroende på de syften lagstiftningen är tänkt att uppnå. Det finns dock gemensamma beröringspunkter i domstolens tolkning av bosättningsbegreppet, vilka kan utläsas genom att studera domstolens praxis från olika rättsområden.¹²⁷ Dessa beröringspunkter kommer att redogöras för här. Detta avsnitt ämnar inte vara uttömmande angående EG-domstolens tolkning av bosättningsbegreppet på samtliga områden, utan är snarare tänkt att försöka ge en bild av hur begreppet utformats i EG-rätten.

För redogörelsen i detta avsnitt har jag valt ut några domar, där EG-domstolen har uttalat sig om kriterierna för fastställandet av en persons bosättning. Målen är hämtade från två olika EG-rättsliga områden men har det gemensamt att de rör tillämpningen av EG-rättsliga regelverk där förmåner respektive skattebefrielse har anknutits till bosättning.¹²⁸ Vidare har de den gemensamma nämnaren att domstolen tolkat bosättningsbegreppet utifrån den så kallade doktrinen om ”permanent center of interests”.¹²⁹ Denna doktrin innebär att bosättningen skall avgöras utifrån en helhetsbedömning av samtliga omständigheter. Den innebär vidare att den faktiska vistelsens längd i tid inte skall vara avgörande för bosättningsbedömningen.

Det första målet som kommer att redogöras för är Ryborg¹³⁰. Detta mål rörde tillämpning av artikel 7(1) i rådets direktiv 83/182 EEG av den 28 mars 1983 om skattebefrielser inom

¹²⁶ Malmstedt, s. 192.

¹²⁷ Malmstedt, s. 187.

¹²⁸ De utvalda målen rör skattebefrielse från punktskatt respektive rätten till löneförmåner för anställda inom EU:s institutioner. Att dessa domar valts ut beror på att de liksom arbetslöshetsförmånsmålen, också på sätt och vis rör rätten till förmåner, eller rätten till skattebefrielse som merparten av domarna gäller. Rättigheten eller förmånerna har anknutits till bosättning i de i målen berörda regelverken. Kriterierna som används i de domar som kommer att beröras i detta avsnitt, torde därför även vara vägledande även inom förordning 1408/71 tillämpningsområde.

¹²⁹ Malmstedt, s. 190.

¹³⁰ C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943.

gemenskapen för vissa transportmedel som tillfälligt införs från en annan medlemsstat.¹³¹ För att erhålla skattebefrielsen enligt direktivet skall en person vara bosatt i en annan medlemsstat än den medlemsstat som vederbörande tillfälligt importerar fordonet till. I direktivets artikel 7(1) anges att en person skall anses vara bosatt där personen har sitt normala hemvist. Fallet rörde en dansk medborgare som flyttat till Tyskland där han hade fast anställning samt bostad. Mannen använde dock sin tyskregistrerade bil för att besöka sin flickvän i Danmark. Besöken i Danmark var frekventa och mannen tillbringade nästan varje natt samt helgerna i Danmark hos sin flickvän i mer än ett års tid.

Domstolen uttalar i målet att en persons normala hemvist är där personen har etablerat sitt permanenta centrum för levnadsintresse, vilket domstolen uttalar står i överensstämmelse med dess praxis på övriga områden vad gäller bosättningsbedömningen.¹³² Enligt domstolen var vistelsen i Danmark inte tillräcklig för att dra slutsatsen att personen hade förflyttat sitt permanenta centrum för levnadsintresse dit. Detta eftersom personen i fråga hade kvar sin bostad samt sitt arbete i Tyskland.¹³³ Om mannen däremot på något sätt hade manifesterat sin intention att han skulle stadga sig i Danmark med flickvännen och inte tänkte återvända till Tyskland skulle dock bedömningen kunnat bli en annan.¹³⁴

Louloudakis-målet¹³⁵, gällde även tillämpningen av artikel 7(1) i direktiv 83/182 EEG, i målet ställdes frågan var en person skulle anses ha sitt egentliga hemvist, när vederbörande hade både personlig men även arbetsrelaterad anknytning till två länder. Fallet rörde en man av grekisk nationalitet som sedan flera år tillbaka var utflyttad till Italien. Tillsammans med sin italienska hustru ägde mannen ett hus i Florence och även en verksamhet i Italien. Mannen startade sedan en verksamhet på Kreta. Familjen hyrde också ett hus på Kreta och barnen gick även i privatskola där. Viss del av barnens skolgång bedrevs dock i Italien. Mannen betraktades således ha anknytning både till Italien och Grekland med hänsyn till hans verksamheter, bostäder samt att barnen växelvis studerade i de olika medlemsstaterna. Omständigheten som aktualiserade frågan var mannen fick anses ha sitt egentliga hemvist, var att det i verksamheten i Grekland användes tre italiensktregistrerade fordon.

¹³¹ Hädanefter enbart benämnd direktiv 83/182.

¹³² Se C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943 p. 19, domstolen hänvisar i domen till C-13/73 *Hakenberg* [1973] ECR 935 samt C-216/89 *Reibold* [1990] ECR I-4163 som berörts ovan.

¹³³ Se C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943 p. 29.

¹³⁴ Se C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943 p. 25.

¹³⁵ C-262/99 *Louloudakis* [2001] ECR I-5547.

Domstolen följde sin tidigare praxis som den kommit till uttryck i Ryborg, och uttalade att en persons hemvist är den medlemsstat där personen har etablerat sitt permanenta centrum för levnadsintressen. Samtliga omständigheter skall tas i beaktande vid fastställandet av detta.¹³⁶ Domstolen uttalade även i fallet att hänsyn skall tas både till personens arbetsrelaterade men även personliga anknytning. Den senare faktorn skall dock vara den utslagsgivande faktorn när personen har så pass stark anknytning till två medlemsstater.

Även i Fernandez-målet¹³⁷ följde domstolen den tidigare nämnda doktrinen om ”permanent center of interest”.¹³⁸ Fallet rörde rätten till kompensation för extrautgifter till anställda på någon av EU:s institutioner, som på grund av sitt arbete varit nödgade att flytta till ett annat land, enligt Staff Regulations, Annex VII, Article 4(1)(a). Fallet föranledde domstolen att uttala sig om stadigvarande bosättning, vilket var det avgörande kriteriet för att erhålla kompensationen.¹³⁹ Domstolen följde sin tidigare praxis och sade att en persons stadigvarande bosättning är där en person etablerat sitt permanenta eller stadigvarande centrum för levnadsintressen, om personens intention är att detta skall vara av varaktig natur. Vidare påpekade domstolen att samtliga omständigheter får vägas in i bedömningen. Att personen ifråga spenderat nio månader i en annan medlemsstat föranledde ej att personens stadigvarande bosättning upphört i den första bosättningsstaten.

I de ovan berörda Ryborg-målet¹⁴⁰, Louloudakis-målet¹⁴¹ samt Fernandez-målet¹⁴² används samma kriterier för fastställande av bosättning. Av avgörande betydelse är var en person har sitt stadigvarande centrum för levnadsintresse, samtliga omständigheter skall tas i beaktande vid fastställandet av detta. Däremot framgår det av dessa domar att vistelsens längd ej är av avgörande betydelse för bosättningen eller förflyttningen av denna. Vidare framgår det att en persons avsikt med vistelsen har betydelse. Kriterierna som domstolen använder för tolkning av bosättningsbegreppet i dessa domar, står i överensstämmelse med de kriterier domstolen uttalat i de ovan behandlande domarna angående arbetslöshetsförmåner. I målen hänvisar dessutom domstolen till sin tidigare praxis avseende tolkningen av bosättningsbegreppet inom

¹³⁶ C-292/99 *Louloudakis* [2001] ECR I-5547 p. 51, se även C-156/04 *Commission v Greece* [2007] ECR I-4129 p. 44, där domstolen hänvisar till sin tidigare praxis i Ryborg och Louloudakis.

¹³⁷ C-452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295.

¹³⁸ Malmstedt, s. 190.

¹³⁹ Se även C-424/05P *Commission v Hosman-Chevalier* [2007] ECR I-5027 p. 35, C-9/06P *Salazar Brier v Commission* [2007] ECR I-10357 p.41, där domstolen hänvisar till sin tidigare praxis angående stadigvarande bosättning såsom den kommit till uttryck i C-452/93 *Fernandez*.

¹⁴⁰ C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943.

¹⁴¹ C-262/99 *Louloudakis* [2001] ECR I-.

¹⁴² C-452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295.

olika rättsområden.¹⁴³ Domstolens uttalanden i dessa domar från två olika rättsområden, indikerar att domstolen använder enhetliga kriterier för fastställande av bosättning inom EG-rätten.

7.3 Bosättning enligt den föreslagna tillämpningsförelörden till förordning 883/2004

Här kommer artikel 11 i den föreslagna tillämpningsförelörden till förordning 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen att uppmärksammas. Detta eftersom artikeln innehåller kriterier för fastställandet av en persons bosättningsort. Artikeln 11 anger att institutionerna i berörda medlemsstater gemensamt skall fastställa var en persons intressecentrum finns för att lösa problem mellan medlemsstaterna. Dessa kriterier har ingen motsvarighet i förordning 574/72, det vill säga tillämpningsförelörden till 1408/71. Artikel 11 skall läsas tillsammans med artikel 1 (j) i förordning 883/2004 som definierar bosättning som *stadigvarande bosättning*.

Artikel 11 Kriterier för fastställande av bosättningsort

1. För att lösa problem mellan institutioner i flera medlemsstater när det gäller fastställande av bosättningsort för en person som omfattas av förordning (EG) nr 883/2004, skall dessa institutioner gemensamt fastställa var den berörda personens intressecentrum finns med hänsyn till följande:

- a) Vistelsens varaktighet och kontinuitet.
 - b) Familjesituation, särskilt var barnen går i skolan och familjebanden.
 - c) Fast anställning, när det gäller en arbetstagare.
 - d) Personens preferens, såsom den framgår av alla omständigheter, särskilt skälen till att han har flyttat.
 - e) Den medlemsstat i vilken personen är skattskyldig för alla sina inkomster, oavsett inkomstkälla.
2. Om institutionerna efter tillämpningen av de olika kriterier som anges i punkt 1 inte kan komma överens, skall den berörda personens preferens anses vara avgörande för fastställandet av personens bosättningsort.

Flera av kriterierna som stadgas i artikel 11 (1), känns igen från EG-domstolens praxis vad gäller kriterier för fastställande av bosättning. Kriterierna utgör till stor del en kodifiering av domstolens praxis vad gäller bosättningsbegreppet. I de domar som ovan refererats från olika områden har domstolen gång på gång uttalat att en person skall anses bosatt där han har sitt

¹⁴³ Se C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943 p. 19 Domstolen hänvisar i domen till C-13/73 *Hakenberg* [1973] ECR 935 samt C-216/89 *Reibold* [1990] ECR I-4163 som berörs ovan, se även C-452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295, p. 22.

centrum för levnadsintresse.¹⁴⁴ Främst i målen vad gäller arbetslöshetsförmåner, det vill säga Di Paolo, Knoch, Reibold har domstolen uttryckt klara kriterier för hur detta skall fastställas. I de tidigare refererade domarna Ryborg, Fernandez och Louloudakis är de faktorer domstolen tagit hänsyn till vid fastställandet av en persons centrum för levnadsintresse dock lite otydligare. Nedan kommer kriterierna i artikel 11.1 i den föreslagna tillämpningsförordningen att jämföras med de i praxis utkristalliserade kriterierna för fastställande av en persons bosättning. Som nämnts ovan har Ryborg-målet, Fernandez-målet samt Louloudakis-målet vissa gemensamma beröringspunkter med arbetslöshetsförmånsmålen vad gäller kriterierna för fastställande av en persons bosättning, varför dessa domar även kommer att beröras vid genomgången av kriterierna för fastställande av en persons bosättning.¹⁴⁵

Vad gäller kriteriet i artikel 11.1 (a), angående vistelsens varaktighet och kontinuitet, kan hänvisas till domstolens uttalande i domarna Di Paolo,¹⁴⁶ Reibold,¹⁴⁷ Knoch,¹⁴⁸ där domstolen uttalade att hänsyn skall tas till bosättningsens varaktighet och kontinuitet vid avgörande huruvida en person är att anses som bosatt i en medlemsstat eller ej. Även i Fernández-målet¹⁴⁹ påpekade domstolen att en kortvarig bortavaro från en medlemsstat där personen har anställning och är stadigvarande bosatt, inte föranleder ändrad bosättning, vilket tyder på att domstolen även i denna dom beaktat vistelsens varaktighet i den första medlemsstaten som en av faktorerna i avgörandet av personens bosättning.¹⁵⁰

Av artikel 11.1 (b) framgår det att familjesituationen är en av de faktorer som vidare skall tas hänsyn till vid fastställandet av en persons bosättning. I Di Paolo samt Knoch uttalade även domstolen att familjesituationen skall tas hänsyn till vid bosättningsbedömningen, men att den inte i sig skall vara avgörande i bedömningen. I Louloudakis uttalade domstolen att barnens skolgång är en av de faktorer som skall vägas samman i bosättningsbedömningen. Domstolen har vidare i Di Paolo, Reibold, Knoch påpekat att det föreligger en presumtion för att en person är bosatt där personen ifråga har en fast anställning. Kriteriet i artikel 11.1 (c), står således väl överens med praxis i detta avseende.

¹⁴⁴ Jämför C-76/76 *Di Paolo* [1977] ECR 315 , C-216/89 *Reibold* [1990] ECR I-4163, C-102/91 *Knoch* [1992] ECR I-4341 , 13/73 *Hakenberg* [1973] ECR 935 , C- 452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295 , C-297/89 *Ryborg* [1991] ECR I-1943.

¹⁴⁵ Se ovan avsnitt 7.2.2.

¹⁴⁶ C-76/76 *Di Paolo* [1977] ECR 315.

¹⁴⁷ C-216/89 *Reibold* [1990] ECR I-4163.

¹⁴⁸ C-102/91 *Knoch* [1992] ECR I-4341.

¹⁴⁹ C- 452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295.

¹⁵⁰ Se C- 452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295 p. 22-23.

I Di Paolo uttalade domstolen, att hänsyn skall tas till en persons avsikt såsom den framgår av samtliga omständigheter. Vidare uttalade domstolen i detta fall att hänsyn även skulle tas till de skäl som föranledde personen att flytta.¹⁵¹ Detta uttalande upprepades sedan i de följande domarna angående arbetslöshetsförmåner. Även i Ryborg,^{Fernandez}¹⁵² och Louloudakis¹⁵³ uttryckte domstolen att samtliga omständigheter som är relevanta skulle läggas till grund fastställandet av personens intressecentrum. Kriteriet i artikel 11.1 (d), kan således sägas utgöra en kodifiering av EG-domstolens praxis.

I artikel 11.1 (e), anges skattskyldighet som ett av de kriterier som skall användas för fastställandet av en persons bosättning. Detta kriterium synes däremot inte utgöra en kodifiering av EG-domstolens tidigare praxis. Att använda skattskyldighet som kriterium förefaller dock rationellt, med tanke på att flera av de förmåner som enligt förordningen skall utges av bosättningsstaten är skattefinansierade.¹⁵⁴ I de fall de berörda myndigheterna inte kan fastställa en persons bosättningsort, skall personens preferens vara avgörande, enligt artikel 11.2.

Värt att påpeka i sammanhanget är de åsikter Försäkringskassan uttryckte angående kriterierna i artikel 11 i sitt remissyttrande; förslag till tillämpningsförordning till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.¹⁵⁵ Av remissyttrandet framgår det att Försäkringskassan inte finner de uppställda kriterierna lämpliga att använda vid fastställandet av en persons bosättning.

Försäkringskassan ställer sig framförallt tveksam till att använda skattskyldighet som kriterium, eftersom det skatterättsliga bosättningsbegreppet är utarbetat efter andra skyddsintressen. Försäkringskassan är även tveksam till ordningen i artikel 11.2 där det stadgas att en persons egen preferens, skall bli avgörande då myndigheterna inte kan komma överens om bosättningsorten. Detta menar försäkringskassan skulle strida mot SofL, eftersom detta medför att personen inom vissa gränser själv kan välja sin socialförsäkringstillhörighet.

¹⁵¹ Se C-76/76 *Di Paolo* [1977] ECR 315, p. 20 och 22.

¹⁵² Se C- 452/93 *Magdalena Fernandez* [1994] ECR I-4295 , p. 22.

¹⁵³ Se C-262/99 *Louloudakis* p. 51

¹⁵⁴ Se ovan avsnitt 7.1.

¹⁵⁵ http://www.fk.se/omfk/analys/remisser/remiss2006/dokument/rem11766_06.pdf, besökt 081031.

Denna invändning från Försäkringskassans sida förefaller dock lite märklig med tanke på att denna möjlighet redan ges i artikel 17 förordning 1408/71. Denna artikel medför som nämnts att de behöriga myndigheterna i två medlemsstater kan komma överens om undantag från den lagstiftning som blir tillämplig enligt förordningens lagvalsregler. För att dispens enligt artikel 17 skall aktualiseras krävs det att undantaget skall vara till fördel för personen. En persons preferens angående tillämplig lagstiftning torde rimligen sammanfalla med den lagstiftning som är till mest fördel för vederbörande.

Nämnas bör också det bilaterala avtalet Öresundsöverenskommelsen mellan Danmark och Sverige, vilken är en överenskommelse om undantag från huvudreglerna om tillämplig lagstiftning enligt förordning 1408/71.¹⁵⁶ Detta avtal reglerar frågan när överenskommelser om undantag enligt artikel 17 får ske beträffande personer som utför arbete i de båda staterna. Under de i avtalet angivna situationerna skall en person efter ansökan omfattas av lagstiftningen i arbetsgivarens eller den huvudsakliga arbetsgivarens hemstat. Denna överenskommelse konkretiserar således de situationer då en person som utför arbete både i Danmark och i Sverige, har rätt till dispens enligt artikel 17 förordning 1408/71. Även denna överenskommelse torde medföra att en person inom vissa gränser kan påverka sin socialförsäkringstillhörighet.

Vidare poängterar Försäkringskassan att den finner det angeläget att inte utvidga bosättningsbegreppet i tillämpningsförordning, vilket skulle kunna leda till att fler personer skulle kunna anses bosatta i Sverige med ökade försäkringskostnader som följd. Försäkringskassan förespråkar istället att bosättningen bör knyta an till vistelsens varaktighet och kontinuitet, samt att dygnsviloprincipen kan fungera som vägledning vid fastställandet av en persons bosättning. I remissyttrandet föreslås även en tidsgräns på ett år, likt den som återfinns i SofL. Vad gäller personer som vistas regelbundet i två eller flera medlemsstater uttrycks att ytterligare kriterium bör användas och att familjesituationen i dessa fall skulle kunna vara vägledande. Av Försäkringskassans remissyttrande framstår det således som om den önskar använda de nationella kriterierna för fastställande även av det EG-rättsliga bosättningsbegreppet.

¹⁵⁶ Riksförsäkringsverket, Vägledning Nr 2004:11, s. 84.

I den fortsatta framställningen kommer en jämförelse av bosättningsbegreppen i FBL, SofL samt förordning 1408/71 att genomföras. Först följer dock en kort diskussion angående hur bosättning används som grund för rätten till sociala trygghetsförmåner i svensk rätt kontra EG-rätt.

8 Jämförelse av bosättningsbegreppet

Det är av vikt att ha i åtanke, vid en jämförelse av bosättningsbegreppet i FBL, SofL och i förordning 1408/71, att definitionen av begreppet och vad som inryms i detta varierar beroende på vilket syfte som eftersträvas med regleringen. En skillnad i hur bosättning används som grund för rätten till sociala trygghetsförmåner kan märkas i nationell rätt och EG-rätt. I nationell rätt är bosättning av avgörande betydelse för rätten till vissa förmåner. Bosättning som grund för rätten till förmåner kan sägas bygga på en tanke om gemenskap och tillhörighet. Syftet med att använda bosättning som tillhörighetsgrund är att ge personer som är bosatta inom landets gränser ett grundskydd. Det nationella bosättningsbegreppet syftar inte till att personer skall kunna flytta ut ur landet och bibehålla rätten till dessa förmåner. Det ligger således i det nationella intresset att begränsa urvalet av de personer som skall ha rätt till grundskyddet. Den nationella lagstiftningen syftar inte likt regleringen i förordning 1408/71 till att främja den fria rörligheten utanför det nationella territoriet.

Förordning 1408/71 har ett annat syfte, nämligen att underlätta för migrerande arbetstagare genom att koordinera medlemsstaternas socialförsäkringssystem. Koordineringen sker främst genom lagvalsreglerna, som föreskriver vilken lagstiftning som blir tillämplig på en person som utnyttjar sin rätt till fri rörlighet. Huvudregeln är att arbetslandets lagstiftning blir tillämplig. Tanken är således att arbetstagare som väljer att arbeta i en annan medlemsstat inte skall missgynnas, i förhållande till andra arbetstagare i arbetslandet. Genom att använda arbete och avgifter som grund för rätten till förmåner, diskrimineras inte arbetstagare som väljer att arbeta i en stat och att vara bosatta i en annan. Denna regel är dock inte absolut, eftersom lagvalsreglerna behöver vara relativt flexibla för att främja den fria rörligheten. Bosättningslandets lagstiftning blir således tillämplig i de situationer då arbetslandets lagstiftning inte går att tillämpa.

Förutom att bosättningsbegreppet förekommer i lagvalsreglerna vilka pekar ut tillämplig lagstiftning, kan som nämnts även bosättningslandets lagstiftning aktualiseras vad gäller rätten till vissa förmåner. Dessa regler kan även sägas fungera som koordineringsregler,

eftersom de föreskriver vilket lands lagstiftning som blir tillämplig vad gäller den specifika förmånen. De så kallade hybridförmåner, vilka är starkt kopplade till det samhälle personen lever i, skall till exempel utges av bosättningsstaten. Rätten till arbetslöshetsförmåner är även starkt sammankopplad med bosättningsstaten, i de fall den arbetslöse under sin senaste anställning varit bosatt i ett annat land, eller är att betrakta som gränsarbetare. Dessa två typer av förmåner skall garantera en skälig levnadsstandard och bör därför vara anpassade till förhållandena i bosättningslandet. Vad gäller dessa delar av det så kallade grundskyddet kan således en överskjutning av ansvaret till bosättningsstaten märkas, genom att förordningen föreskriver att dessa skall utges av bosättningsstaten. Detta kan kännas igen från det som sagts ovan angående bosättning som grund för rätten till sociala trygghetsförmåner i nationell rätt.

8.1 Kriterierna för fastställande av bosättning

Förutom skillnaden mellan hur bosättning används som grund för rätten till förmåner i nationell rätt och i EG-rätt, kan skillnader märkas beträffande de kriterier som används för fastställande av bosättning. Först av allt kan konstateras att bosättningsbegreppet, samt kriterierna för fastställande, av bosättning inom FBL och SofL uppvisar stora likheter. Dessa två bosättningsbegrepp är nära sammanlänkade med varandra. Att en person är folkbokförd och därmed anses som bosatt enligt FBL utgör dessutom tolkningsdata i bosättningsbedömningen enligt SofL. Bosättning enligt FBL har således en indirekt effekt i den senare bedömningen, Försäkringskassan gör dock en egen prövning huruvida en person är att betrakta som bosatt enligt SofL. Värt att påpeka är att trots de stora likheterna mellan begreppen kan dock situationer uppstå där en person är att anse som bosatt enligt FBL, men ej enligt SofL och tvärtom.

Av central betydelse för bosättningsbedömningen i FBL och SofL är den så kallade dygnsviloprincipen, vilken är nära förknippad med en persons fysiska vistelse i landet. För att en person skall betraktas som bosatt i landet krävs att närvaron i landet är av en viss längd samt att denna inte är av sporadisk karaktär utan att den präglas av regelbundenhet. Vad gäller det EG-rättsliga bosättningsbegreppet i förordning 1408/71 knyter det inte på samma sätt an till den regelbundna fysiska närvaron i en medlemsstat. EG-domstolen har i de mål som rört arbetslöshetsförmåner inte uppställt något krav på arbetstagarna att de regelmässigt skulle ha besökt ursprungsstaten, för att kunna anses som bosatta där. Inte heller i *Ryborg*, tog

domstolen hänsyn till mannens regelmässiga besök hos flickvännen i Danmark, vid bedömningen av om mannen kunde ha ansett förflyttat sitt centrum för levnadsintresse.

Bosättningsbegreppet i FBL och SofL tar som sagt i stor utsträckning sikte på hur länge en person kan antas vistas i Sverige vid inflyttning, samt även hur lång tid en person kan antas vara borta från landet under en utlandsvistelse. Förutom att vederbörande, som ovan nämnts, skall tillbringa sin dygnsvila i landet regelbundet krävs även att vistelsen skall vara av viss längd. Enligt FBL skall det vid inflyttning antas att personen skall tillbringa sin dygnsvila regelmässigt inom landet under *minst* ett års tid, 3 § FBL. Enligt 2 kap 1 § 2 st. SofL, skall en person antas bosatt i landet om personen kan antas vistas i Sverige *längre tid* än ett år för att bosättning skall anses föreligga. Det råder således en diskrepans mellan de krav som ställs på vistelsens utsträckelse i tid mellan de två regelverken. Denna skillnad torde dock inte ha särskilt stor betydelse i praktiken, eftersom det rör sig om mycket korta tidsintervaller.

Hur lång tid en person kan antas vara borta från Sverige har som nämnts stor betydelse vad beträffar bedömningen huruvida en person kommer att fortsätta att betraktas som bosatt här i enlighet med FBL och SofL. Även i bosättningsbedömningen enligt förordning 1408/71 skall hänsyn tas till hur länge en person avser att vara borta efter utflyttningen. I de tre regelverken görs sålunda en framtida prognos beträffande vistelsens längd efter utflyttningen. Kortvarig bortavaro från en medlemsstat föranleder inte ändrad bosättning enligt EG-domstolens praxis såsom den kommit till uttryck i *Fernandez*. Ettårsregeln vid utflyttning som återfinns både i SofL och FBL kan således även sägas stå i samklang relativt väl på denna punkt med EG-domstolens uttalanden i *Fernandez*. Domstolen har dock inte uttalat någon specifik tidsgräns avseende vad som konstituerar kortvarig bortavaro och vad som inte gör det.

Enligt EG-domstolens praxis skall dock även varaktigheten och kontinuiteten av en persons bosättning *innan* personen flyttade tas i beaktande i bosättningsbedömningen. I FBL och SofL tas däremot inte längden av en persons vistelse i Sverige innan utflyttningen i beaktande, utan bedömningen innefattar enbart ett ställningstagande avseende framtiden. Bosättningsbedömningen enligt SofL och FBL är således styrd av hur länge personen i fråga kan anses vara borta. Kan utlandsvistelsen antas överstiga ett år föreligger inte längre bosättning i Sverige. I bosättningsbedömningen enligt förordning 1408/71 är inte tidsaspekten av samma avgörande betydelse, vilket framgår av domstolens uttalanden i *Knoch*, där det påpekas att bosättning kan föreligga i en medlemsstat oberoende av hur lång bortavaron från

denna medlemsstat är, dock under förutsättning att personen får anses ha så pass stark anknytning till denna stat att vederbörande får anses ha sitt centrum för levnadsintresse där. Bedömningen enligt förordning 1408/71 förefaller således mer mångfacetterad, eftersom vistelsens utsträckelse i tid enbart är ett av kriterierna som skall vägas samman.

Vad gäller bosättningsproblematiken i förordning 1408/71, består denna framförallt i att två eller flera bosättningsländer kan aktualiseras. Detta eftersom förordningen är tillämplig på personer som utnyttjar sin rätt till fri rörlighet mellan medlemsstaterna. Den omfattade personkretsen har i regel anknytning till minst två medlemsstater, varför svårigheter kan uppstå i avgörandet av var personen ifråga kan anses vara bosatt och därmed har sitt centrum för levnadsintresse. Denna problematik kan även kännas igen från FBL, beträffande de personer som har dubbelbosättning, det vill säga de personer som regelmässigt tillbringar sin dygnsvila inom och utom Sverige. Svårigheter kan därför vid en tillämpning av FBL uppstå vid avgörandet av var en person kan anses ha sitt egentliga hemvist med hänsyn till samtliga omständigheter, jämför 3 § 2 meningen FBL.

Enligt EG-domstolens praxis skall flera faktorer beaktas vid fastställande av en persons stadigvarande centrum för levnadsintresse. En persons arbetsförhållande är av avgörande betydelse i bosättningsbedömningen. Har arbetstagaren en fast anställning i en medlemsstat föreligger det enligt domstolen en presumtion för bosättning i arbetsstaten. Den omständigheten att arbetstagarens familj är bosatt i en annan medlemsstat bryter inte denna presumtion, men har dock värde som tolkningsdata i den sammanvägda bosättningsbedömningen. Det är som sagt inte enbart familjesituationen som skall beaktas i bosättningsbedömningen utan, som även nämnts, varaktigheten och kontinuiteten av en persons bosättning innan flytten, hur länge vederbörande avser att vara borta, karaktären av arbetet i den andra staten samt personens avsikter såsom de framträder med hänsyn till samtliga omständigheter i det konkreta fallet. Vad gäller avsikten skall det utrönas huruvida personens intention är att vistelsen skall vara av varaktig natur.

Vid fastställandet av det egentliga hemvistet vid dubbelbosättning, enligt FBL tas hänsyn främst till personens familjeförhållande. I de fall vederbörande är ensamstående blir däremot personens arbetsförhållande avgörande. För familjer som gemensamt har dubbelbosättning i flera länder samt personer som är arbetslösa tas samtliga omständigheter i beaktande i fastställandet av det egentliga hemvistet. Hemvistbedömningen blir i dessa fall något mer

skönsmässig. Lagstiftaren har dock uttalat i förarbetena att vikt skall tillmätas vistelsens varaktighet i länderna samt även bostädernas beskaffenhet. Hemvistbedömningen vid dubbelbosättning i SofL torde ske efter samma kriterier som bedömningen enligt FBL, vilket den tidigare refererade domen RÅ 2004 ref 21 indikerar. I denna dom fastställde Regeringsrätten det egentliga hemvistet med ledning av folkbokföringens principer och lät således familjeförhållandena vara avgörande.

En skillnad mellan förordning 1408/71, FBL och SofL kan således märkas beträffande en persons familjeförhållande som anknytningsmoment i bosättningsbedömningen. I nationell rätt märks en tydlig strävan mot att hålla ihop familjen som en enhet, medan arbete utgör den starkaste anknytningen i EG-rätten. Detta är i och för sig inte så märkligt, med tanke på att förordningens isolerade syfte är att underlätta för migrerande arbetstagare.

Sammanfattningsvis kan konstateras att bosättningsbegreppet i SofL och FBL uppvisar stora likheter. En skillnad torde vara att bosättningsbegreppet i SofL om än mer är sammankopplat med en persons fysiska vistelse i tid. Vad gäller bosättningsbegreppet i förordning 1408/71 förefaller detta mer flexibelt och vittomfattande än bosättningsbegreppet i FBL samt i SofL. Bosättningsbedömningen enligt FBL och SofL är starkt förknippad med antagandet angående vistelsens längd inom och utanför landet. Antagandet angående vistelsens längd i den andra medlemsstaten är dock enbart en av de faktorerna som har betydelse vid fastställandet av en persons bosättning och stadigvarande centrum för levnadsintresse enligt förordning 1408/71. Bosättningsbegreppet i förordningen torde istället förete större likheter med det svenska skatterättsliga bosättningsbegreppet, vilket är vidare i sin utformning och där fler anknytningsmoment används i bosättningsbedömningen.

Hemvistbedömningen vid dubbelbosättning i FBL, synes ha vissa likheter med bosättningsbedömningen i förordning 1408/71. Dock förefaller bedömningen mer styrd i FBL, eftersom det tydligt framgår av förarbetena vilka kriterier som skall väga tyngst. Bosättningsbegreppets flexibilitet i förordning 1408/71 kan dock medföra svårigheter på en tillämpningsnivå, eftersom kriteriernas inbördes rangordning inte är lika klart uttalade som i den nationella rätten.

8.2 Konsekvenser

Definitionen av begreppet bosättning i FBL och SofL påminner starkt om varandra. Dock medför undantagsreglerna beträffande vissa personkategorier i SofL att en person kan betraktas som bosatt enligt FBL men ej enligt SofL. Det motsatta förhållandet är naturligtvis också en möjlighet, beträffande de personer som omfattas av förordning 1408/71 eller en socialförsäkringskonvention och därmed har rätt till de bosättningsbaserade förmånerna, men däremot inte uppfyller kraven för att bli folkbokförda i Sverige. Vidare kan tänkas att skillnader kan uppstå i bosättningsbedömningen enligt de båda regelverken med tanke på att det är Skatteverket som gör bosättningsbedömningen enligt FBL medan Försäkringskassan gör bedömningen enligt SofL. På en tillämpningsnivå kan problem uppstå när samma begrepp används på flera olika områden, och om begreppet ges olika innebörd. Dock verkar de diskrepanser som finns mellan dessa två bosättningsbegrepp marginella, och torde därför medföra begränsade konsekvenser i ett tillämpningsperspektiv.

För svenskt vidkommande kan däremot de olika definitionerna av bosättningsbegreppet i den nationella rätten och EG-rätten medföra konsekvenser vid en nationell tillämpning av bosättningsbegreppet i förordningen. Enligt EG-domstolens praxis har fastslagits att bosättningsbegreppet är ett EG-rättsligt begrepp som skall tolkas enhetligt i samtliga medlemsstater, och att de nationella reglerna för fastställande av en persons bosättning inte skall få något genomslag. Anledningen till detta är att ett motsatt förfarande skulle kunna medföra att vissa personer inte skulle anses bosatta i någon medlemsstat eller att de till och med skulle kunna betraktas som bosatta i flera stater.

På nationell nivå kan det dock vara nog så svårt att tillämpa det EG-rättsliga bosättningsbegreppet, med tanke på bosättningsbegreppet i förordningen 1408/71 enbart har varit definierat som stadigvarande bosättning. Vilka kriterier som skall läggas till grund för fastställandet av en persons stadigvarande bosättning har som nämnts inte framgått av förordningen. Några förarbeten finns som bekant inte heller att tillgå beträffande EG-rättsliga akter. Däremot har kriterier för fastställande av bosättning utkristalliserats i EG-domstolens praxis, framförallt i domarna angående arbetslöshetsförmåner. Tveksamheter har dock förelegat huruvida de av domstolen uttalade kriterierna skall gälla generellt vid fastställande av bosättning i förordningen. Artikel 11 i den föreslagna tillämpningsförordningen utgör dock en tydlig indikation på att de uttalade kriterierna angående fastställande av en persons

bosättning skall gälla generellt när bosättningsbegreppet förekommer i förordningen. I de fall förordningen blir antagen i detta utförande, anser jag att det inte längre borde råda några tvivel angående att bosättningsbegreppet skall tolkas likadant i samtliga artiklar i förordningen. Detta särskilt med hänsyn till att artikel 11 till stora delar utgör en kodifiering av EG-domstolens praxis, så som den kommit till uttryck i flera domar. Kriteriet angående skattskyldighet kan dock inte kännas igen från domstolens tidigare praxis.

För svenskt vidkommande kan skillnaderna mellan det snävare nationella bosättningsbegreppet och det mer vida och flexibla EG-rättsliga bosättningsbegreppet fortsättningsvis föranleda tillämpningsproblem, när det EG-rättsliga begreppet skall tillämpas på en nationell nivå. Försäkringskassans uttalanden i remissyttrandet angående artikel 11, tyder på att den tillämpar de svenska principerna för fastställande av bosättning även när det gäller bosättning enligt förordningen. Försäkringskassans förslag angående hur det EG-rättsliga bosättningsbegreppet bör utformas är i princip identiskt med vad som gäller inom nationell rätt, varför frågan kan ställas huruvida den även fortsättningsvis kommer att tillämpa dessa principer.

För att komma till rätta med problemet av tolkningen av det EG-rättsliga bosättningsbegreppet i nationell rätt, krävs att begreppet ges en enhetlig och tydlig utformning. Att uppnå en enhetlig tillämpning av begreppet i de olika medlemsstaterna är dock ingen lätt uppgift med tanke på att det antagligen inte råder en samsyn inom medlemsstaterna vad som konstituerar bosättning.

Kriterierna som återfinns i artikel 11.1 har visserligen utkristalliserats genom EG-domstolens praxis men frågan är om tillämpningen på en nationell nivå underlättas enbart genom att de listas i tillämpningsförordningen. Hur de olika faktorerna i artikeln skall vägas mot varandra förefaller dock inte helt klart. Huruvida kriterierna som uppställts i artikel 11 verkligen kommer att lösa tillämpningsproblemen på nationell nivå får dock framtiden utvisa.

9 Källförteckning

EG-rättsligt offentligt tryck

COM (2006) 16 Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.

Offentligt tryck

Prop. 1990/91:153 *Om ny folkbokföringslag m.m.*

Prop. 1997/98:9 *Skydd för förföljda personer, samordningsnummer, m.m.*

Prop. 1998/99:119 *Socialförsäkringens personkrets*

Prop. 2004/05:67 *Överenskommelse mellan de nordiska länderna om folkbokföring*

SOU 1990:50. *Ny folkbokföringslag*

SOU 1993:115. *Social trygghet och EES*

SOU 1997:72. *En lag om socialförsäkringar*

SOU 1997:75. *Bosättningsbegreppet: skatterättsliga regler för fysiska personer*

Rättsfallsregister

EG-domstolens domar:

C-13/73 *Anciens Etablissements D. Angenieux Fils Aîné and Caisse Primaire Centrale d'Assurance Maladie de la Région arisienne v. Willy Hakenberg* [1973] ECR 935

C-76/76 *Silvana Di Paolo v. Office National de l'Emploi* [1977] ECR 315

C-2/89 *Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank v. Kits van Heijningen* [1990] ECR I-1755

C-216/89 *Beate Reibold v. Bundesanstalt für Arbeit* [1990] ECR I-4163

C-297/89 *Rigsadvokaten v. Nicolai Christian Ryborg* [1991] ECR I-1943

C-102/91 *Doris Knoch v. Bundesanstalt für Arbeit* [1992] ECR I-4341

C-282/91 Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank v A. de Wit [1993] ECR I-1221

C-452/93 Pedro Magdalena Fernández v. Commission [1994] ECR I-4295

C-262/99 Paraskevas Louloudakis v Elliniko Dimosio [2001] ECR I-5547

C-156/04 Commission v Greece [2007] ECR I-4129

C-424/05P Commision v Sonja Hosman-Chevalier [2007] ECR I-5027

C-9/06P Tomás Salazar Brier v Commission [2007] ECR I-10357

Refererade domar från Regeringsrätten:

RÅ 1982 1:51

RÅ 1996 ref 47 I och II

RÅ 1997 ref 8

RÅ 2004 ref 21

Notismål från Regeringsrätten:

RÅ 1996 not 141

RÅ 2000 not 108

RÅ 2000 not 109

RÅ 2000 not 110

Litteratur

Berg, Emma, Welander Jenny, *Fri rörlighet och social trygghet Förordning (EEG) nr 1408/71 och den svenska social försäkringen i tillämpning*, Juristförlaget i Lund, 2003

Björkman, Tomas, *Socialförsäkring*, Ifu förlag, Stockholm 2006

Devetzi Stamatia, *Die Kollisionsnormen des Europäischen Sozialrechts*, Duncker & Humblot, Berlin, Band 64, 2000

Försäkringskassan, Vägledning 2000:2 Version 1, *Försäkrad i Sverige genom bosättning eller arbete*, Tryck Edita 2007

Hofverberg, Stig, *Folkbokföring och folkbokföringsprocess*, Liber, 1990, Upplaga 1:1

Malmstedt, Mattias, *Tillhörighet och sociala trygghetsförmåner från 1600-talets Laws of Settlement till förordning nr 1408/71*, Juristförlaget i Lund, 2007

Mannelqvist, Ruth, *Samband i socialförsäkringen*, Iustus förlag AB, Uppsala 2003

Pennings, Frans, *Introduction to European Social Security Law*, second edition, Kluwer Law International 1998

Riksförsäkringsverket, 2004 Vägledning 2004:11, *Tillämplig lagstiftning, EU, sociala konventioner, m.m.*, Sjuhäradsbygdens tryckeri

Strömberg, Håkan, Lundell, Bengt, *Speciell förvaltningsrätt*, Liber 2006

Westerhäll, Lotta, *Bosättningsbegreppet inom folkbokföringen och sjukförsäkringen*, Norstedts Förlag, Stockholm 1986

Westerhäll, Lotta, *Socialförsäkringar och EG*, Nerenius& Santéus Förlag AB, tryck Norstedts Tryckeri Stockholm 1994, upplaga 3

Westerhäll, Lotta, *Social trygghet, Kommentar till förordningen 1408/71*, Nerenius& Santéus Förlag AB, tryck Norstedts Tryckeri Stockholm 1995

Internetkällor

Försäkringskassan, *remissyttrande över förslag till tillämpningsförordning till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av sociala trygghetssystemen*, 14/3 2006 (besökt 081031)

http://www.fk.se/omfk/analys/remisser/remiss2006/dokument/rem11766_06.pdf

Skatteverket 717 utgåva 4, *Folkbokföring i Sverige*, (besökt 080910)

<http://www.skatteverket.se/blanketterbroschyrer/broschyr/info/717.4.39f16f103821c58f680008013.html>

Skatteverketsrapport 200607, *Kartläggning av folkbokföringsfelet*, (besökt 080915)

www.skatteverket.se/download/18.3dfca4f410f4fc63c8680005451/200607.pdf

<http://www.skatteverket.se/folkbokforing/ovrigt/flyttain.4.18e1b10334ebe8bc80002966.html>
(besökt 080924)